

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pedagogika

4.ročník

Sociální činnost

Mgr. Eva Juríková

1. vydání

Obsah

1	Sociální pedagogika a multikulturní výchova	3
1.1	Sociální pedagogika – základní pojmy	3
1.2	Postavení sociální pedagogiky v systému věd	4
1.3	Pracovní list 1	7
1.4	Úloha prostředí v procesu formování osobnosti	8
1.5	Pracovní list 2	12
1.6	Vliv širšího okolí na jedince a výchovu	13
1.7	Pracovní list 3	16
1.8	Rodina	17
1.9	Pracovní list 4	20
1.10	Spolupráce rodiny, školy a institucí při řešení výchovných problémů	21
1.11	Vliv prostředí výchovných institucí na rozvoj osobnosti	22
1.12	Literatura	22
1.13	Pracovní list 5	23
1.14	Multikulturní výchova	24
1.14.1	Základní pojmy	27
1.15	Pracovní list 6	29
1.16	Migrace obyvatelstva, přistěhovalectví, azylová politika	30
1.17	Pracovní list 7	33
1.18	Etnikum a etnické vědomí, národ a národnostní menšiny	34
1.19	Pracovní list 8	40
1.20	Pracovní list 9	41
1.21	Literatura	41
2	Komparativní pedagogika	42
2.2	Pracovní list 10	46
2.1	Analýza vybraných vzdělávacích systémů	47
2.2	Pracovní list 11	52
2.3	Literatura	61
2.4	Pracovní list 12	62
3	Projektování výchovné činnosti	63
3.1	Význam a zásady plánování	63
3.2	Pracovní list 13	66
3.3	Metody vzdělávání a výchovy	67
1.4	Pracovní list 14	70
3.5	Zásady výchovy a vzdělávání	71
3.6	Prostředky	71
3.6	Vyučovací proces	72
3.6.1	Etapy vyučovacího procesu	72
3.7	Pracovní list 15	74
3.8	Koncepce přípravy na vyučování	75
3.9	Literatura	75
3.10	Pracovní list 16	76
4	Řešení pracovních listů	77

1 Sociální pedagogika a multikulturní výchova

1.1 Sociální pedagogika – základní pojmy

Sociální pedagogika sleduje význam prostředí pro výchovu, problematiku specifických vlivů prostředí a jejich ovlivňování.

Sociální pedagogika rozebírá výchovné vlivy, které vycházejí z prostředí, a určuje zásady pro organizaci prostředí z hlediska potřeb výchovy. Sociální pedagogika se snaží respektovat vlivy prostředí a ovlivnit je. Je to disciplína pedagogická, protože vlivy prostředí používá záměrně k výchovnému působení. Objektem výchovy nejsou jednotlivci, ale sociální skupiny, kolektivy, vrstvy, třídy. Sociální pedagogika se zaměřuje i na prostředky a metody výchovné práce, zabývá se i výchovnými společenskými zařízeními.

Sociální pedagogika je součástí sociální péče, ochrany dětí a mládeže. Příslušné výchovné instituce jsou součástí sociální práce.

Sociální pedagogika – je aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých, zkoumá výchovné vlivy sociálních podmínek na rozvoj jedince i společenských skupin.

Lze tedy říci, že sociální pedagogika:

- je zaměřena na vztah jedince a společnosti a otázky socializace a resocializace
- zahrnuje problémy péče o opuštěné děti a děti se sociálním poškozením – sociální práce
- zabývá se jedinci i sociálními skupinami v takových podmínkách prostředí, ve kterých se adaptují s obtížemi, eventuálně bez pomoci speciálních výchovných postupů této adaptace nejsou schopni se adaptovat vůbec (volba povolání, rekvalifikace pracovníka, resocializace vězně)
- klade důraz na prevenci sociálních deviací a předvídaní reakcí na měnící se životní podmínky

Předmětem sociální pedagogiky jsou sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti. Orientuje se na výchovu, v jejímž rámci dochází k intervenci do procesu socializace především u ohrožených a sociálně znevýhodněných skupin dětí a mládeže, ale i dospělých. Napomáhá rodině a škole řešit krizové situace a předcházet vzniku dysfunkčních procesů. Jejím cílem je výchova ke svépomoci, obnovení normality člověka a snaha o zlepšení společenských podmínek, ve kterých žije.

Aktuální úkoly sociální pedagogiky:

- ujasnit (sjednotit) terminologii
- vyjasnit předmět zkoumání
- akceptovat globální problémy společnosti
- přispívat k utváření zdravého životního stylu
- rozpracovat formy a specifické metody sociálně výchovné práce
- zpracovat profesiogram sociálního pedagoga
- vyvíjet snahu o uplatnění poznatků v praxi

Funkce sociální pedagogiky:

- pedagogická – přispívá k optimálnímu rozvoji osobnosti
- profylaktická – prostředky a programy, které zajišťují předcházení deviacím
- kompenzační – aktivity směřující k vyrovnání deficitů
- korekční – činnosti týkající se populace umístěné ve vězeních, ústavech, domovech
- tutoriální – pomoc, ochrana těch, kteří se ocitli na okraji společnosti
- strukturální – ovlivňování procesů týkajících se začleňování do sociálních vrstev
- distributivní – pomoc a práce s uprchlíky, přistěhovalci

Oblasti, ve kterých se uplatňují poznatky sociální pedagogiky:

- vlastní výchovná činnost (především spojená s ovlivňováním volného času)
- sociálně výchovná práce v nejrůznějších výchovných zařízeních včetně škol
- činnost reedukační, resocializační (včetně penitenciární a postpenitenciární péče)
- činnost poradenská, depistážní
- organizování různých akcí (táborů, kurzů apod.)
- tvorba programů, projektů
- vzdělávání výchovných a sociálních pracovníků, osvěta rodičovské veřejnosti
- vědeckovýzkumná činnost (v rámci rezortních institucí, vysokých škol, občanských sdružení)

1.2 Postavení sociální pedagogiky v systému věd

Sociální pedagogika je samostatná vědní disciplína. Současný pohled na sociální pedagogiku u nás akcentuje následující znaky:

- transdisciplinární charakter
- široké pojetí zahrnující výchovné otázky spojené s rizikovými, ohroženými, marginálními skupinami
- a současně i otázky týkající se celé populace ve smyslu zabezpečování souladu potřeb jedince a společnosti, utváření optimálního způsobu života

Sociální pedagogika zahrnuje dvě dimenze: **sociální a pedagogickou**

Sociální dimenze: je dána sociálním rámcem, společenskými podmínkami, situací v konkrétní dané společnosti. Společnost (stát) vytváří podmínky a okolnosti, jimiž často komplikuje či znesnadňuje optimální socializaci jedince, ale i celých sociálních vrstev, a tím dochází k určitým rozporům. Sociální pedagogika s tím počítá a snaží se hledat východiska a řešení pro optimální rozvoj osobnosti jedince. V posledních letech je navíc tato sociální dimenze poznamenána procesy technizace, automatizace, rozvojem komunikačních technologií, globalizací atd.

Sociální pedagogika si všímá nejen těchto proměn, ale i podmínek, které ohrožují morální vývoj a rozvoj osobnosti.

Pedagogická dimenze: spočívá v tom, jak prosazovat a realizovat společenské nároky, žádoucí cíle, požadavky, jak minimalizovat rozpory v daných podmínkách, a to pedagogickými prostředky. Sociální pedagogika vstupuje do interakčních a socializačních teritorií, ve kterých jsou procesy výchovy (vzdělávání) a organizování podmínek rozhodující, a také tam, kde standardní výchovné postupy selhávají.

Specifika sociální pedagogiky při propojení obou dimenzí v souvislosti s:

- **objektem výchovy** – klade se důraz na sociální skupiny různého charakteru (profesní, minority, vrstevnické skupiny apod.)
- **cíli výchovy** – preferuje orientaci na spolupráci a vzájemnou pomoc, především pomoc slabším, jsou zde tendence demokratizace a humanismu
- **metodami a prostředky** – upřednostňuje postupy, kterými vychovávaného neovlivňujeme přímo, ale prostřednictvím podmínek, prostředí, využíváním interpersonálních vazeb, režimu apod.

Konkrétní okruhy problémů, kterými se sociální pedagogika zabývá:

- **prostředí rodiny** – životní styl, spolupráce rodiny a školy
- **prostředí školy** – vliv na rozvoj žáka
- **prostředí lokální** – spojitost výchovného procesu s místem bydliště (venkov, město)
- **vrstevnické skupiny**
- **problematika volného času** – zaměření na rozvoj samostatnosti a aktivity
- **mimoškolská výchovná zařízení** – střediska volného času, domovy mládeže
- **společenské organizace, hnutí, sdružení** – jejich cíle, formy výchovné práce
- **sociální komunikace** – a její prostředky v procesech výchovy
- **člověk v situaci ohrožení** – především děti a mládež
- **sociální aspekty pedagogických profesí** – souvislost jejich činností s prostředím
- **oblast metod a prostředků sociálně výchovného působení**

Místo sociální pedagogiky ve struktuře vědních disciplín:

Sociologie – poskytuje sociální pedagogice široké poznání o fungování společnosti, její struktuře a procesech v ní probíhajících. Nejbliže má sociální pedagogika k sociologii výchovy – ta je teoretičtější, zkoumající výchovu v obecnějších souvislostech a na celospolečenské úrovni. Blízká je i sociologie města či venkova, rodiny, dětí a mládeže, životního způsobu, ale také sociální patologie.

Psychologie – pochopení osobnosti vychovávaného, jeho chování, prožívání, vztahů k ostatním, nejbliže je sociální psychologie

Medicína - biologie, neurologie, psychiatrie, geriatric, sociální lékařství

Sociální a kulturní antropologie – je jedním ze základních východisek moderní sociální pedagogiky (porozumění a tolerance lidí různých kontinentů, zemí kultur a sociálních skupin)

Filozofie a etika – odpovědi na otázky vztahů člověka k přírodě, k lidem, společnosti, k sobě samému

Ekonomie – studuje zdroje a způsoby hmotných statků, poznatky o získávání prostředků pro sociálně-výchovně vzdělávací politiku a pomoc

Politologie – důležitá pro pochopení celkového politického vývoje ve světě, ve státě, pro pochopení politických systémů, řízení společnosti, úlohy státu v sociální a výchovně-vzdělávací oblasti

Právo a právní disciplíny – právo občanské, rodinné, trestní, pracovní, poskytuje poznatky o normách týkajících se sociálně výchovné práce

Teologie – může dát sociální pedagogice další dimenzi týkající se prohloubení duchovního života, hodnotové orientace, etického kodexu sociálně pedagogických pracovníků

Ekologie – působení člověka v řádu přírody

Sociální práce – obor, který má k sociální pedagogice dnes vůbec nejbližší, přestože není brán jako vědní disciplína, zaznamenal v poslední době velký rozvoj. Je to obor zabývající se činnostmi, kterými předcházíme nebo jimi upravujeme problémy jedinců (skupin) vznikajících z konfliktů potřeb jedince a společenských institucí, se záměrem zlepšovat kvalitu života.

Vztah sociální pedagogiky a sociální práce:

Německo: pedagogika a teoretické problémy výchovy zde bývají řešeny v rámci sociologie, termín sociální pedagogiky se zde prakticky nevyskytuje. Oba obory mají mnohaletou tradici, i když jejich počátky se jinak datují. Sociální pedagogika vznikala od konce 19. stol., sociální práce vzniká po roce 1945, jejich vývoj má v posledních letech integrační charakter. Dochází k praktickému ztotožnění obou disciplín.

Polsko: sociální pedagogika se považuje za metodologický základ, sociální práce se studuje jako jedna ze specializací sociální pedagogiky

Slovensko: podobně jako v Polsku

Anglicky mluvící země: je zde zřetelná diferenciacie, pokud se o sociální pedagogice vůbec mluví. V USA ani pedagogiku (jako vědu o výchově a vzdělávání) neznají. Vystačí si se sociologií, psychologii a sociální prací (např. pomoc najít práci přistěhovalcům).

Česká republika: sociální práce a sociální pedagogika nejsou vůbec integrovány, každý obor jde samostatně. Je to dáno tím, že po revoluci budovali na Slovensku sociální práci pedagogové, ale u nás sociologové.

Postavení sociální pedagogiky ve struktuře pedagogiky:

Podle obecné pedagogiky, její historie a metodologických základů má sociální pedagogika blízko k teorii výchovy. Velmi těsně souvisí a svým způsobem se i prolíná s pedagogikou volného času. V souvislosti s narůstáním významu třetí fáze v životě člověka (postproduktivní) uvažují někteří autoři i o vztahu sociální pedagogiky a andragogiky. Specifický vztah je mezi sociální pedagogikou a etopedií, jedním z oborů speciální pedagogiky.

1.3 Pracovní list 1

1. Sociální pedagogika je odvětví pedagogiky, které se zabývá:
  - výchovou a vzděláváním handicapovaných jedinců
  - výchovou dětí předškolního věku
  - výchovnými vlivy, které vycházejí z prostředí, a určuje zásady pro organizaci prostředí z hlediska potřeb výchovy
  - výchovou a vzděláváním dospělých
  - dějinami výchovy

2. Vyjmenujte alespoň tři aktuální úkoly sociální pedagogiky

3. Funkcí korekční v sociální pedagogice se rozumí:
  - prostředky a programy, které zajišťují předcházení deviacím
  - pomoc a práce s uprchlíky, přistěhovalci
  - aktivity směřující k vyrovnání deficitů
  - činnosti týkající se populace umístěné ve vězeních, ústavech, domovech
  - pomoc a ochrana těch, kteří se ocitli na okraji společnosti

4. Ovlivňování procesů týkajících se začleňování do sociálních vrstev se zabývá funkce:
  - pedagogická
  - strukturální
  - distributivní
  - tutoriální
  - profylaktická

5. Charakterizujte specifika sociální pedagogiky v oblasti používání metod a prostředků výchovy:

6. Vyjmenujte alespoň čtyři vědní disciplíny, se kterými sociální pedagogika spolupracuje:

1.4 Úloha prostředí v procesu formování osobnosti

Prostředí je jistý vymezený prostor, ve kterém se jedinec narodí, vyrůstá a které obsahuje podněty ovlivňující vrozené a získané vlastnosti jedince – rozvíjí jeho osobnost.

Životní prostředí je sféra vztahů:

- lidé x příroda – interakce s neživou i živou přírodou
- lidé x výsledky lidské aktivity (kultura) – uspokojování a kultivace materiálních i duchovních potřeb
- lidé x lidé – vzájemné působení

Typologie prostředí:

- makroprostředí – prostor, který vytváří podmínky existence celé společnosti
- regionální prostředí – prostor širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti
- lokální prostředí – městská čtvrť, obec, okolí
- mikroprostředí – bezprostřední prostor, v kterém jedinec pobývá

Podle povahy:

- pracovní
- obytné a rekreační

Podle podílu člověka na podobě daného prostředí

- přirozené
- umělé

Podle charakteru:

- přírodní – živé i neživé
- společenské – uspořádání společenského systému (politika, ekonomika)
- kulturní – spjata se společenským (umění, vědecké poznání, mravní normy, architektura)

Podle teritoria:

- venkovské
- městské
- velkoměstské
- sídliště

Podle působících podnětů:

- frekvence (chudé, přesycené)
- pestrosti (podnětově jednostranné)
- kvality (zdravé, vadné – nezdravé)

Všechna třídění se prolínají a doplňují. Dnes se ještě hovoří o prostředí globálním. Svět se „zmenšuje“. Tento proces způsobuje prudký rozvoj komunikačních technologií, ale i průnik angličtiny do všech koutů světa.

Každé prostředí má vždy dvě stránky:

- materiální (věcná, prostorová) – jaký prostor, věci, technika
- sociálně psychická (osobnostně vztahová) – věk, pohlaví vzdělání, podřízenost, nadřízenost, formální i neformální vztahy, režim, stupeň samosprávnosti atd.

Sociolog z první republiky A. I. Bláha vytvořil pojem „*sociální dědičnost*“. Vedle geneticky přenášených dispozic se přenášejí i určité způsoby a modely chování v daném prostředí (především rodinném). Schematicky a zjednodušeně je možné to znázornit takto:

GENOTYP

+

PROSTŘEDÍ

=

FENOTYP

Genotyp – soubor dispozic získaný v okamžiku zrodu od rodičů

Fenotyp – soubor znaků, jimiž se jedinec projevuje a je jimi charakterizován v určitém okamžiku svého vývoje

Za úvahu stojí, jaké prostředí je pro rozvoj jedince optimální. Prostor na první pohled špatné někdy nemusí ve skutečnosti působit nepříznivě a naopak.

Úloha prostředí ve výchově:

- **situační** – každá výchovná situace se odehrává v konkrétním prostoru (ve třídě, klubovně, doma), je to jakási „kulisa“ k této výchovné situaci. Ta může působit pozitivně, ale poměrně často také negativně. Ale může nastat i situace, kdy je působení neutrální.
- **výchovná, formovací** – jednání dětí se mění podle prostředí - jinak se chovají ve škole, jinak doma, v partě apod. Je také znám vliv prostředí na výkonnost (intenzita světla, odhlučnění, estetická úprava).

Výchovné působení – je organizované, záměrné jakoby uměle navozené.

Působení prostředí – je spontánní, přirozené, a tím je „ve výhodě“. Čím méně má vychovávaný pocit, že je vychováván, tím lépe pro výsledný efekt výchovy. Vzhledem k tomu, že většina vychovávaných (např. v pubertě) má přímého výchovného působení (zákazy, příkazy, mentorování) „plné zuby“ a vytváří si jakousi bariéru, stává se proti tomuto působení imunní, a tak se právě ovlivňování prostředím, navozováním podmínek jeví jako cesta schůdnější, hlavně efektivnější, byť zdánlivě vedená jakoby oklikou.

Životní prostředí = prostor, s nímž je člověk ve vzájemném působení, tj. který na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje – přizpůsobuje se nebo je aktivně mění; struktura životního prostředí:

- **adaptace** = vyrovnávání se s podmínkami, s novými situacemi povahy přírodní i společenské
  - **pasivní** – člověk se sám přizpůsobuje podmínkám, v nichž žije
  - **aktivní** – člověk mění podmínky podle svých potřeb tím, že do nich aktivně zasahuje
- **adjustace** = vyrovnávání se se sociálními situacemi, vpravování se do sociálních vztahů
- **maladaptace** (maladjustace) = neschopnost vyrovnat se s danými podmínkami, novou situací

Globální prostředí

- rozvoj nadnárodních monopolů, moderní doprava, komunikační kanály
- svět se zmenšuje a unifikuje
- jednotlivé státy postupně zbavovány své faktické suverenity (rozhodují mezinárodní struktury)
- investice do lidských zdrojů, zvýšené nároky na výkonnost a schopnosti
- uniformita, negativní vlivy médií, nadměrná migrace, postupující amerikanizace

Úprava prostředí v pojetí sociální pedagogiky

Sociální pedagogika organizuje prostředí z hlediska potřeb výchovy, tj. utváří výchovně hodnotné podněty a kompenzuje záporné vlivy. K tomu používá speciální postupy:

- **profylaxe** = činnost, která neutralizuje vliv činitelů vyvolávajících potenciaální ohrožení. Tito činitelé se mohou projevit v určitých vlastnostech vychovávaného. Příkladem může být primární drogová prevence. Profylaktická činnost se může projevit ve dvou směrech:
  - **tlumení aktivity** v oblastech vedoucích k potenciálnímu ohrožení (nevhodně orientované vrstevnické skupiny)
  - **podněcování aktivity** ve směrech utvářejících kladné podněty (knihovny, kluby)
- **kompenzace** = vyrovnávání a vyvažování nedostatků vzniklých zápornými vlivy prostředí. Zaměřena zpravidla na uspokojování potřeb. Příkladem může být náhrada chybějící nebo nefunkční rodiny dítěte rodinou pěstounskou, adoptivní nebo dětským domovem rodinného typu.

Výchovné prostředí

- **intencionální** (přímé) – přímý vliv vychovatele na osobnost vychovávaného
- **funkcionální** (nepřímé) – vychovatel sám nevstupuje do situace, ale ovlivňuje podmínky, kterými působí na vychovávaného prostřednictvím situace

Výchovné působení je organizované, uměle navozené. Působení prostředí je spontánní, přirozené. Čím méně má vychovávaný pocit, že je vychováván, tím lépe pro výsledný efekt výchovy.

Pedagogizace prostředí

- využití prostředí jako „výchovného prostředku“
- uskutečňováním změn v prostředí a jejich prostřednictvím působíme na vychovávaného a ovlivňujeme jeho jednání
- vysoce pedagogizované prostředí ve školách, nízký stupeň v rodině

Přirozené prostředí výchovy

- probíhá v něm intenzivní socializační trénink
- provázáno silnými citovými vazbami
- hodnoty v nich respektované jsou přijímány jako životně významné
- rodina, vrstevnická skupina, lokální prostředí

Intencionální prostředí výchovy ve výchovných institucích

Základní výchovní činitelé mají **institucionální charakter**. Jedná se o útvary, kde jde o uspokojování důležitých společenských, ale též individuálních potřeb. Výchovné úkoly ovšem plní i hromadné sdělovací prostředky, sportovní oddíly, mládežnické organizace...

- školy
- prostředí v zařízeních pro organizované vyučování volného času

- instituce zaměřené na kompenzaci funkcí rodiny a náhradu rodiny – náhradní rodinná výchova či ústavní výchova spojená s výchovou ochrany
- domovy mládeže, domy dětí a mládeže
- centra volného času – tělovýchova a sport, umělecká orientace, kulturně osvětové programy
- hromadné sdělovací prostředky
- organizace zaměřené kulturně – divadla, kina – problém v repertoáru (thrillery, akční filmy)
- knihovny

Vedle toho je možné uvést, že socializačními a někdy přímo výchovnými činiteli jsou některá další seskupení nemající přímo institucionální charakter:

- ekologická hnutí – Greenpeace, DUHA
- skinheads, punk, anarchisté
- sekty

1.5 Pracovní list 2

1. Mikroprostředí můžeme definovat jako:
  - městskou čtvrť, obec, okolí
  - bezprostřední prostor, v kterém jedinec pobývá
  - prostor, který vytváří podmínky existence celé společnosti
  - prostor širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti
2. Definujte rozdíl mezi genotypem a fenotypem
3. Pojem maladaptace znamená:
  - vyrovnávání se se sociálními situacemi, vpravování se do sociálních vztahů
  - vyrovnávání se s podmínkami, s novými situacemi povahy přírodní i společenské
  - člověk mění podmínky podle svých potřeb tím, že do nich aktivně zasahuje
  - neschopnost vyrovnat se s danými podmínkami, novou situací
4. Sociální pedagogika organizuje prostředí z hlediska potřeb výchovy, jedním ze speciálních postupů je kompenzace, jak byste ji definovali:
5. Pojem intencionální prostředí rozumíme:
  - využití prostředí jako „výchového prostředku“
  - rodinu, vrstevnickou skupinu, lokální prostředí
  - vychovatel sám nevstupuje do situace, ale ovlivňuje podmínky, kterými působí na vychovávaného prostřednictvím situace
  - přímý vliv vychovatele na osobnost vychovávaného
6. Definujte globální prostředí:

1.6 Vliv širšího okolí na jedince a výchovu

Lokální prostředí

Prostor spojený zpravidla s bydlštěm – městská čtvrť, obec. Lze ho definovat jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty (s vědomím jisté diferenciacce a zvláštnosti), užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravenou ke společným činnostem.

K základním typům lokálního prostředí náleží prostředí městské a venkovské.

Znaky městského prostředí:

- účast obyvatel, mládeže ve velkém počtu v různých cílových a účelových skupinách
- dominance konzumního přístupu a povrchní charakter mezilidských vztahů
- zánik tradičních autorit, nedostatek výrazných společenských autorit
- nefungující neformální společenská kontrola
- výrazná anonymita v životě a činnostech v lokalitě
- výrazný pokles institutu sousedství
- velká proměnlivost, rychlost změn v celém životě
- výrazná diferenciacce v profesní struktuře a společenském rozvrstvení

Znaky venkovského prostředí:

- blízkost k přírodě
- nižší úroveň služeb
- zachování lidové kultury, folklóru
- migrační tendence

Lokální prostředí zahrnuje tři základní oblasti (**přírodní** – geografická poloha, geologické faktory, klimatické podmínky, **kulturní** – jazyk (nářečí), tradice, zvyky, místní architektura, činnosti kulturních institucí jako knihoven, uměleckých souborů, škol a **společenskou**), které fungují ve vzájemné jednotě a podmíněnosti. Na těchto podmínkách jakoby vyrůstá společenský život.

V posledních desetiletích došlo k postupnému vyrovnávání a sbližování obou prostředí, ale jisté rozdíly přetrvávají. Např. kupní možnosti na venkově jsou menší než ve městech. Rozdíly jsou také v oblasti služeb, způsobu bydlení a celkovém stylu života.

Relativně novým specifickým typem městského prostředí je **sídliště** (bez tradic, často také bez patřičné sítě služeb, zdravotnických a kulturních institucí, škol, hřišť, parků, sadů...)

Charakteristika obou základních typů lokálního prostředí:

město	venkov tradiční	venkov současný
profesní rozmanitost	jednoznačně převládající profese zemědělská	profesní rozmanitost s dominancí zemědělství
chybí neformální soc. kontrola (anonymita)	existuje silná sociální kontrola	sociální kontrola v omezené míře
rodinné vztahy výrazně narušeny	silné vazby rodinné v okruhu pokrevním i	uvolněné svazky rodinné i sousedské
různorodost v oblasti dělby rolí	jasné vymezení rolí vzhledem k pohlaví, věku, sociální pozici	různorodost v oblasti dělby rolí
rozvinuté osvětové aspirace	nedostatek osvětových aspirací	aspirace, především vzdělávací, vzrostly
povrchnost mezilidských vztahů (absence sousedství)	výrazná sounáležitost, solidarita	oslabování osobních neformálních vztahů
výrazná různorodost výchovných vzorů	tradicionalismus a pevnost vzorů	různorodost vzorů, ale pomalejší akceptace
výrazný institucionální podíl na výchově	výrazná dominance rodiny ve výchově	role výchovných institucí je omezenější
dostupnost značného množství kulturních institucí	kulturní život je organizován spontánně samotnými obyvateli (folklór)	působení kulturních institucí je omezené
rychlá reakce na společenské dění	konzervatismus, setrvávání na tradicích	reakce na společenské dění je rychlejší pod vlivem médií

Vliv lokálního prostředí na výchovu

- **sociální přizpůsobivost** – městské děti a mládež jsou adaptabilnější, racionálnější, samostatnější, odbojnější, méně sebekritičtí a disciplinovaní
- **kontakty s lidmi, sociabilita** – ve městech existuje více kontaktů, ale méně osobních styků
- **míra radikalismu a konzervatismu** – obyvatelé venkova jsou konzervativnější, i když s rostoucí celkovou informovaností rozdíly pomalu mizí
- **životní aspirace** – náročnost na povolání, vzdělání je u městských dětí a mládeže vyšší
- je prokázáno, že větší **počet mladistvých trestaných** se rekrutuje z lokalit průmyslového charakteru a z měst nad 10 tisíc obyvatel
- typ lokality hraje roli i v souvislosti s **intelektovou úrovní a školní**

úspěšnosti – děti z velkých měst dosahují lepších výsledků (netýká se to intelektu, ale některých oblastí, např. schopností verbálních), čím menší lokalita, tím v průměru schopnosti klesají

- možnosti a působení v oblasti tělovýchovy a sportu, především u chlapců působí velice pozitivně na utváření povahových znaků a jejich chování; sportovních příležitostí je více ve městech (fitcentra, bazény, zimní stadiony)
- ale venkovské prostředí umožňuje kompenzovat tuto situaci pohybem ve volné přírodě, což je pro děti přirozenější a přístupné všem, problém je v tom, že dnes přibývá těch (u dívek jsou to až 2/3), kteří přicházejí do styku s tělovýchovou jen v hodinách TV ve školách

Regionální prostředí

Širší prostředí zahrnující více lokalit, jde o komplex různých seskupení obcí typu městského i venkovského, jehož integrujícím jádrem bývá příslušná metropole – v našich podmínkách kraj.

- každý region má vedle svých specifických přírodních podmínek svou kulturu (památky, tradice, zvyky, vzdělávací a kulturní instituce), analogicky jako v lokálním prostředí i své společenské poměry a uspořádání a nachází se v jistém vývojovém stupni
- v našich podmínkách tyto rozdíly nejsou tak zřetelné, i když najdeme rovněž specifika (např. regiony pohraniční, horské ap.)
- každý region má svou tvář, např. výrazně průmyslovou, hornickou, zemědělskou, lázeňsko-rekreační apod., ale má i své specifické problémy v míře nezaměstnanosti a možnostech jejího řešení, v míře devastace životních podmínek apod.

Důležitou kategorií charakterizující dané lokální či regionální prostředí a mající značný význam pro sociální pedagogiku a pro výchovu je **subkultura** = specifická minoritní kultura v rámci kultury majoritní.

1.7 Pracovní list 3

1. Lokální prostředí můžeme definovat jako:
  - městskou čtvrť, obec, okolí
  - bezprostřední prostor, ve kterém jedinec pobývá
  - prostor, který vytváří podmínky existence celé společnosti
  - prostor širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti

2. Regionální prostředí můžeme definovat jako:
  - městskou čtvrť, obec, okolí
  - bezprostřední prostor, ve kterém jedinec pobývá
  - prostor, který vytváří podmínky existence celé společnosti
  - prostor širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti

3. Uveďte alespoň tři znaky městského prostředí:

4. Vysvětlete rozdíl mezi tradičním a současným venkovem:

5. Subkulturu můžeme definovat jako:
  - velkou kulturu
  - majoritní kulturu
  - specifickou minoritní kulturu
  - nekulturní obyvatelstvo

1.8 Rodina

- malá, primární, neformální skupina, kterou tvoří jedinci spojení pokrevními, manželskými či adoptivními vztahy
- je nejdůležitějším převodním mechanismem v předávání hodnot z generace na generaci
- je jednou z nejvýznamnějších hodnot lidské společnosti
- je významným zprostředkovatelem kulturních vlivů
- i pro moderní rodinu je základním zákonem chování tabu pro incest

Rozlišujeme rodinu:

- **nukleární** – manželský pár a jejich svobodné děti
  - rodina **orientační** - výchozí, původní
  - rodina **prokreační** – ta, kterou člověk sám zakládá
- **rozšířená** – rozšířena koncepce rodiny o blízké příbuzné (prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné)
- **velká** – byla dříve typickou rodinou (třígenerační, rodina byla pospolu i s prarodiči, nyní nefunguje tak jako dříve)
- **úplná**
- **neúplná**

Funkčnost rodiny:

- **funkční** – dobrý vývoj dítěte je zajištěn
- **problémová** – vyskytují se poruchy některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm; rodina je schopna vlastními silami řešit či kompenzovat situaci
- **dysfunkční** – vyskytují se poruchy všech funkcí, které bezprostředně ohrožují celou rodinu, zvláště však dítě; rodina vyžaduje soustavnou péči
- **afunkční** – poruchy jsou takového rázu, že vůči sledovanému dítěti rodina přestává plnit základní účel; sanace funkcí rodiny je bezpředmětná, dítě je třeba umístit v náhradní rodině, nebo zajistit jinou péči

Základní demografické pojmy:

Natalita – porodnost, demografický ukazatel počtu narozených dětí na 1000 obyvatel

Fertilita – plodnost, úrodnost

Mortalita – úmrtnost, demografický ukazatel počtu úmrtí v poměru k počtu obyvatel

Infertilita – neplodnost, neschopnost mít potomstvo

Počet obyvatel stále klesá (úmrtnost převyšuje porodnost) a populace stárne, k poklesu porodnosti dochází:

- z ekonomických důvodů
- mladí lidé později zakládají rodinu a odkládají rodičovství na pozdější dobu
- došlo ke změnám v hodnotovém systému většiny mladých lidí – dítě je vnímáno jako překážka, stále více mladých lidí odvozuje své já nikoli od rodiny, ale od svého postavení v zaměstnání a konzumních možnostech

- stále více manželských párů zůstává bezdětných
- postupně narůstá mužská (v menší míře i ženská) neplodnost

Moderní společnost zaznamenává pokles porodnosti a sňatečnosti za současného vzestupu rozvodovosti.

Rozvod je komplexní a složitá životní zkušenost pro všechny členy rodiny a prochází zpravidla šesti stadii: *emočním, právním, majetkovým, rodičovským, sociálním, psychickým*.

Příčiny rozvodů:

- rozdílnost povah, názorů a zájmů
- nevěra
- alkoholismus
- nezájem o rodinu včetně jejího opuštění
- sexuální neshody
- násilí
- majetek

Problémy v životě současné rodiny

- rodina se pohybuje v určitém společenském prostoru, a proto její funkce nezůstávají v průběhu vývoje neměnné
- jejich obsah se proměňuje, některé funkce ztrácí svůj původní význam, přetvářejí se, mizí, rozšiřují, zužují
- došlo ke změně rodiny strukturální, tzn. změna původní široké rodiny (třígenerační) na rodinu nukleární (dvougenerační)
- rodina ztratila i řadu funkcí, které v průběhu vývoje moderní společnosti převzal především stát
- uchovala si dvě základní funkce, a to funkci prvotní socializace a funkci emocionálně psychické stabilizace (vytváří pocit jistoty a bezpečí)

Rysy klasické rodiny:

- byla sevřena **do poměrně úzkého rámce**, kterému se jednotlivec měl přizpůsobit
- vyžadovala od obou partnerů celoživotní **monogamní vztah**
- jasně byly **vymezeny role muže a ženy**, aby se navzájem doplňovaly:
  - **muž** - zajišťoval rodinu finančně a navenek ji reprezentoval
  - **žena** - se starala o domácnost a vychovávala děti, uvnitř rodiny měla žena zpravidla velmi silné mocenské postavení
- **patriarchální rodina** měla jasně stanovenou dominantní role otce
- **v dnešní době toto jasné vymezení rolí chybí**
- **byly narušeny klasické role muže a ženy**

Funkce rodiny:

- **biologicko-reprodukční** – význam jak pro společnost jako celek (perspektiva dalšího vývoje společnosti – potřebuje stabilní reprodukční základnu, stát zasahuje do této oblasti řadou sociálních opatření), tak i pro samotného jedince (uspokojování biologických, sexuálních potřeb a potřeby v pokračování rodu každého jedince)

- **ekonomická** – členové rodiny se zapojují výkonem určitého povolání do výrobní i nevýrobní sféry a dále se rodina podílí na ekonomickém procesu jako autonomní systém, který činí rozhodnutí týkající se využití materiálních prostředků, investic, výdajů
- **socializační** – významná úloha v primární socializaci, učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky, způsoby chování, řeč, učí sociálním rolím. Připravuje děti do praktického života. Realizuje se jako proces osobního působení členů rodiny navzájem, včetně kladných a záporných vlivů a vzorů.
- **emocionální** – vytváří pocit jistoty a bezpečí, žádná jiná instituce nemůže v tomto rodinu nahradit. Rodina je opěrným bodem, tato funkce může být narušována konfliktními situacemi v rodině (rozvodové rozepře, neshody mezi generacemi, partnery, nepřijetí dítěte) či v případech závislosti některého člena na alkoholu, drogách, hracích automatech, nebo pokud emočně nevyzrálí rodiče nezískali vhodné vzory v orientační rodině.
- **výchovná** – vede dítě k určitému výchovnému cíli, záměrně, cílevědomě
- **ochranná, pečovatelská** – zabezpečuje každého člena z hlediska základních potřeb (např. v případě nemoci se o něj stará)
- **kulturní** – jak rodina vede dítě ke kultuře, návštěvy kin, divadel, galerií, muzeí, ale i zda rodina má svoji vlastní knihovnu a vede k četbě
- **rekreační** – jak rodina tráví volný čas, sport, výlety, či jen pobyt u televize

Znaky současné rodiny:

- množství funkcí převzaly jiné sociální instituce
- oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu
- snižuje se stabilita rodiny – přibližně 40% manželství končí rozvodem
- mění se celková struktura rodiny – klesá počet dětí, narůstá počet singles
- rozvoj zaznamenává antikoncepce a plánované rodičovství
- prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí
- k proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu – rodiče jsou stále starší, prarodiče často zapojeni do pracovního procesu
- zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu
- přibývá dvoukariérových manželství

Charakteristika prostředí rodiny:

- **demografická** – úplná x neúplná, věk rodičů, dětí, vzdělání rodičů, velikost rodiny
- **ekonomická** – bydlení (byt, dům, velikost), vybavení bydlení, příjem rodičů, osobní prostor dítěte
- **kulturní** – materiální kultura (např. jestli má rodina knihovnu), osobnostně vztahová, zda jsou děti ke kultuře skutečně vedeny a jak využívají volný čas (souvisí to s rodiči, kteří ovlivňují celkový životní styl, životosprávu, výživu dítěte)
- **sociálně-psychická** - vztahy, klima v rodině, vztahy mezi rodiči, sourozenci, rodiči a sourozenci

1.9 Pracovní list 4

1. Definujte rodinu:

2. Rodina nukleární je:

- rodina, která žije dohromady i s prarodiči
- rodina, která nemá děti
- manželský pár a jejich svobodné děti
- rodina, ve které se vyskytují závažné poruchy

3. Úkolem rodiny je vytvářet pocit jistoty a bezpečí. Tuto funkci nazýváme:

- ekonomickou
- výchovnou
- kulturní
- emocionální
- biologicko-reprodukční

4. Definujte rodinu afunkční:

5. Statistiky uvádí, že každé druhé manželství v ČR se rozvádí, uveďte alespoň čtyři příčiny rozvodů:

6. Patriarchální rodinu řídí:

- matka
- otec
- dítě
- prarodiče

1.10 Spolupráce rodiny, školy a institucí při řešení výchovných problémů

Výchova je proces záměrného formování osobnosti jedince s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji. Výchova, prostředí a dispozice jsou hlavními činiteli při utváření jedince. Pokud tyto činitele nepůsobí souměrně, vznikají výchovné problémy.

Druhy výchovných problémů:

- **standardní (obvyklé):**
  - nekázeň při vyučování a o přestávkách
  - pozdní příchody
  - neplnění úkolů
  - chybějící pomůcky
- **nestandardní (specifické)**
  - krádeže
  - hrubá nekázeň
  - vzpoury
  - drogová závislost

Zdroje neobvyklých výchovných problémů

- **žák** (vlastnosti, postoje, vztahy, sociální zázemí)
- **vychovatel** (osobnost, stupeň odbornosti, pedagogické schopnosti)
- **vnější vlivy** (sociální skupiny, vztahy)

Řešení závisí na:

- **možnosti** v klidu zjistit příčiny, ověřit fakta, uvážit, popřípadě konzultovat
- **nutnosti** rozhodnout se okamžitě

Postup:

- **orientace** ve vzniklé situaci
- **zjištění příčin** – fakta a souvislosti
- **úvaha o alternativním řešení** vzhledem k míře provinění
- **volba optimálního trestu**

Rodina má dominující význam v působení na dítě. Škola uskutečňuje cílevědomou a systematickou výchovu, kterou vedou kvalifikovaní odborníci. Reprezentuje ve výchově celospolečenské cíle.

Spolupráce rodiny a školy

- třídní schůzky
- návštěvy třídního učitele v rodině
- individuální návštěvy rodičů ve škole
- pořádání besed

Ukládání trestů:

Jsme-li nuceni uložit trest, dbáme na to, aby:

- byl udělen **po zralé úvaze** a na základě ověřených informací
- byl **přiměřený** provinění i věku žáka
- pomáhal **řešit situaci** a nebyl vnímán jako odplata
- **nevedl k trvalé ztrátě důvěry** v učitele nebo ve spolužáky
- byla zajištěna **kontrola efektu** výchovného opatření

1.11 Vliv prostředí výchovných institucí na rozvoj osobnosti

Charakteristika výchovných zařízení:

- instituce přirozené – rodina – její funkce viz 1.8 Rodina
- instituce intencionální výchovy (škola, poradny, domovy dětí a mládeže, krizová centra, linky důvěry, kulturní zařízení – jejich funkce a činnost viz Pedagogika 3. ročník)
- instituce neintencionální výchovy (tělovýchovné jednoty, společenské organizace, občanská sdružení, která jsou zaměřená na děti a mládež – jejich funkce a činnost viz Pedagogika 3. ročník)

Koordinačním článkem v tomto smyslu by měla být škola. Z hlediska prevence kriminality mladistvých je velmi důležité, aby byly kompetentními institucemi včas zachyceny počínající vážnější problémy jednotlivců a skupin dospívající mládeže. Sociálně pedagogická terapie, to je výchovné (převýchovné) působení ve specifických situacích (nápravná zařízení, výchovné ústavy, léčebny funkce a činnost viz Pedagogika 3. ročník). Mezi ekonomické znaky lze řadit ekonomickou aktivitu, příslušnost k jednotlivým sektorům hospodářství, kvalifikaci pracovníků, povolání, sociální složení obyvatelstva. Mezi kulturní znaky lze zařadit otázku vzdělávání a národnosti obyvatelstva.

1.12 Literatura

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001.

KVAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: PF UP, 2000.

PŘADKA, KNOTKOVÁ, FALTÝSKOVÁ. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: PF MU, 1998.

1.13 Pracovní list 5

1. Mezi standardní výchovné problémy nepatří:
  - neplnění úkolů
  - vzpoury
  - chybějící pomůcky
  - nekázeň při vyučování a o přestávkách
  - drogová závislost
  - krádeže

2. Mezi nestandardní výchovné problémy patří:
  - hrubá nekázeň
  - neplnění úkolů
  - vzpoury
  - chybějící pomůcky
  - nekázeň při vyučování a o přestávkách
  - drogová závislost
  - krádeže

3. Popište postup při řešení výchovných problémů:

4. Vyjmenujte alespoň tři formy spolupráce školy a rodiny:

5. Správně uložený trest musí být:
  - udělen okamžitě
  - udělen po zralé úvaze a na základě ověřených informací
  - vnímán jako odplata
  - přiměřený
  - takový, který by řešil situaci
  - efektivní

1.14 Multikulturní výchova

Teoretické koncepce multikulturalismu a multikulturní výchovy

Multikulturalismus

- spjatost, prolínání kultur různých etnik na určitém území
- úsilí o rovnoprávné postavení národů, etnik, sociálních skupin na společném území, ve společné komunitě

Od 20. století došlo ke změně charakteru světa ⇒ svět v pohybu. Proto od 80. let vzrostl zájem o multikulturní výchovu. Nyní jsou různé tendence:

- podporovat pluralitu kultur
- integrovat etnické a náboženské menšiny
- dávat jistou míru autonomie v rámci státu (Kanada – Eskymáci mají svůj parlament, své území, rozhodují o svých záležitostech; bývá výjimečné)

Modely multikulturalismu

- **asimilační** – adaptace menšin na novou společnost (sbližování ⇒ přizpůsobování ⇒ rozpuštění v jedné národní homogenní identitě). Dochází ke ztrátě všech specifických rysů ⇒ vykořeněnost z tradičních hodnot ⇒ konflikt. Souhlas laiků. Existuje ve Francii, politická prohlášení u nás.
- **diskriminační** – společnost je uzavřena pro menšiny (imigranty). Je téměř nemožné získat státní občanství. Existuje v Německu, Rakousku, Švýcarsku a ve skutečnosti i u nás.
- **multikulturální** – podpora odlišností minorit (jazykové zvláštnosti, kultura). Minority mají stejná práva jako majorita, aniž by se musely vzdát svých specifických rysů. Naopak odlišnosti jsou státem podporovány. Existuje v Kanadě, Austrálii, Nizozemsku a ve Švédsku. Velká Británie od tohoto modelu ustupuje, podmínky pro minority se zhoršují.

Strategie v oblasti politické

- **liberální pluralismus** zdůrazňuje princip rovných příležitostí. S tímto pojetím se pojí **asimilační přístup** k politické participaci menšin = ideálem je nerozlišování etnické příslušnosti.
- **strukturalismus** vychází z předpokladu, že v kapitalistické společnosti mají jednotlivé skupiny různé postavení. S tímto pojetím se pojí **akomodační přístup** = cílené zohledňování menšin v procesech politické participace.

Multikulturní výchova se musí prolínat celým výchovným a vzdělávacím prostředím školy a týkat se také mezilidských vztahů ve škole, mezi učiteli a rodinou, v celé společnosti (klíma třídy, aktuální vztahy mezi etnickými skupinami ve společnosti a v místě školy, příliv imigrantů, ale také kompetentnost a věrohodnost učitele).

Jejími úkoly jsou:

- rozvíjet porozumění žáků sobě samým a hodnotám své kultury
- podpořit jejich integraci v širším multikulturním prostředí při zachování vlastní kulturní identity

Zaměřena zejména na tyto oblasti:

1) podpora multikulturality

- vnímat multikulturalitu jako prostředek vzájemného obohacování různých etnik
- chápat fakt, že obyvatelstvo naší planety je složeno z mnoha rasových, etnických a náboženských skupin a všechny mají právo na existenci a musejí být podporovány
- znát nejdůležitější mezinárodní organizace k podpoře multikulturality a orientovat se v jejich funkcích
- uvědomovat si kladné i záporné stránky globalizačního procesu

2) kulturní diference

- chápat, že všichni lidé jsou odlišné osobnosti s individuálními zvláštnostmi, bez ohledu na svůj původ
- respektovat jedinečnost, důstojnost a neopakovatelnost života, chápat lidskou bytost i jako součást etnika
- poznávat a ctít jazykové zvláštnosti různých etnik v dnešním multijazykovém a multikulturním světě

3) lidské vztahy

- chápat, že všichni lidé mají právo žít společně a spolupracovat
- zdokonalovat své jazykové a komunikativní kompetence v mateřském jazyce a osvojit si cizí jazyk jako základní prostředek komunikace a mezinárodní kooperace
- uvědomovat si důležitost integrace jedince v rodinných, vrstevnických a profesních vztazích
- uvědomovat si význam kvality mezilidských vztahů pro harmonický rozvoj osobnosti
- utvářet si představu o pojmu lidská solidarita a zaujímat adekvátní etické postoje v kritických fázích života, rozlišovat pozitivní asertivitu od bezohledné a egoistické seberealizace
- znát a v životní praxi uplatňovat principy slušného chování (společenské etikety), základní morální normy, aplikovat je ve vlastním životě a umět aktivně čelit projevům amorality
- rozumět podstatě nejzávažnějších sociálně patologických jevů i jejich důsledkům pro společnost

4) etnický původ

- respektovat skutečnost, že každý člověk pochází z nějakého etnika a ztotožňovat se s názorem, že všechny etnické skupiny jsou rovnocenné
- umět charakterizovat základní pojmy multikulturní terminologie, znát národní symboly a jejich používání
- získat prostřednictvím jazykového vzdělávání vědomosti, praktické dovednosti a přehled o sociokulturním prostředí dané jazykové oblasti, znát hlavní osobnosti domácí i světové kultury
- dokázat objasnit obsah pojmů majorita a minorita, sociální smír aj., mít představu o postavení národnostních menšin
- rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti, umět vysvětlovat příčiny xenofobie v minulosti i současnosti
- uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské) intolerance s demokracií

5) princip sociálního smíru

- chápat, respektovat a aktivně hájit myšlenku, že každý jedinec má odpovědnost za to, aby byla odstraněna diskriminace a předsudky vůči etnickým skupinám
- užívat aktivně cizího jazyka jako nástroje celoživotního vzdělávání, chápat jeho význam pro život
- vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na přetváření společnosti, aby lépe sloužila také zájmům minoritních etnických skupin
- znát nejdůležitější dokumenty upravující otázku lidských práv a umět principy těchto dokumentů aplikovat v reálných životních situacích

Metody multikulturní výchovy

- kladný a upřímný vzor pedagoga
- přípravné ročníky pro menšiny a spolupráce s pedagogickými asistenty ⇒ minimalizace kulturní a jazykové bariéry, rozvíjet mateřský jazyk ve spisovné formě
- přenést prvky z minoritních kultur do vyučování (dějepis, hudební výchova, literatura aj.)
- komunikace s rodiči minoritní i majoritní skupiny
- zamezit diskriminaci ⇒ příležitost vyniknout pro každého

Etnocentrismus

- přesvědčení, že hodnotové stanovisko, opírající se o vlastní způsob života, vyjadřuje obecně platné hodnoty, které mohou být východiskem pro posuzování a hodnocení univerzálně
- tendence poznávat, hodnotit a interpretovat okolní svět jen z perspektivy kultury vlastního etnického společenství
- ostatní kultury jsou považovány za odchylky od optimálního stavu (vlastní kultury)
- podporuje integritu a identifikaci jednotlivce se skupinou; znesnadňuje kontakt s jinými kulturami
- nevědecký etnocentrismus musí být překonán **kulturním relativismem** (snaha o objektivnost; kultura = jedinečná identita, lze ji pochopit jen v kontextu jejích hodnot, norem a idejí)

Diskriminace

- Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, jež byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN ze dne 21. 12. 1965, 4. 1.1969 vstoupila v platnost pro tehdejší ČSR, 95/1974 Sb.
- směrnice rady EU 2000/43/EC ze dne 29. června 2000, provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ
- Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (96/1998 Sb.)
- definice diskriminace OSN: *jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální nebo kterékoli jiné oblasti veřejného života*

Je účelné rozlišovat:

- **předsudek** se vztahuje k nepříznivým představám a postojům vůči konkrétní skupině nebo kategorii

- **diskriminace** se týká chování a jednání, která jsou nepříznivá vůči skupině a která jí zbavují určitých základních práv a příležitostí
  - **osobní** – odehrává se jako projev osobního postoje jednotlivce vůči členům určité skupiny
  - **institucionální** – je důsledkem systematicky uplatňovaných principů (hodnot, norem, předpokladů) a z nich odvozených zákonů, systémů a struktur společnosti
  - **pozitivní** – snaha poskytnout jednotlivci nebo skupině, která je považována za znevýhodněnou, určité nadstandardní možnosti, aby bylo dosaženo vyrovnání šancí ve srovnání s většinou, pro niž jsou tytéž příležitosti běžně dostupné

Ochrana před násilnou diskriminací - v českém právním řádu (v trestním zákoně) je obsažena úprava postihující trestné činy s rasistickým motivem

Ochrana před nenásilnou diskriminací - spíše formálního charakteru, např. v oblasti přístupu do veřejných prostor, zaměstnání a bydlení

Interkulturní výchova – vytváří způsobilost jedince realizovat ve vlastním jednání dispozice ve vztahu k příslušníkům jiných kultur. Tedy např. taková způsobilost, aby mladý Čech po absolvování povinného vzdělávání znal kulturní specifika Němců, Italů, Vietnamců nebo Romů, aby si uvědomoval jejich zvláštnosti a uměl v případném styku s nimi tyto kulturní odlišnosti respektovat.

Prosazuje názor, že lidé se navzájem obohacují, mají užitek z poznání jiných kultur.

1.14.1 Základní pojmy

kultura = specifická soustava idejí, hodnot, norem, stylů života a způsobů řešení běžných životních problémů, které sdílejí příslušníci dané skupiny

multikultura = kultura mnoha, více etnických společenství, která žijí na určitém území

etnicita

- politologie – synonymum pro etnickou či národní příslušnost
- etnografie – komplexní a dynamický znakový systém vzájemně a trvale se ovlivňujících prvků v kultuře a ve společnosti (jazyk, teritorium, hodnotový systém aj.)

národní identita = pocit žádoucí sounáležitosti vyplývající ze společných zájmů, jazyka, historie a společného osudu určitého národa

asimilace = proces včleňování jednoho etnika (kultury) do druhého, přičemž jedna skupina ztrácí své určující identifikační charakteristiky a její členové se stávají členy přijímající skupiny

kulturní pluralismus = postoj či názor, který dává přednost mnohosti a rozmanitosti kultur před jejich jednotností a shodou

kulturní pluralita = teoretický princip, podle něhož se uznává, že jednotlivá společenství (národy, etnika, kmeny, rasy, náboženské skupiny) mají své specifické kultury, které je nutno považovat za zcela rovnocenné (tolerance, respekt, teorie kulturního relativismu)

kulturní relativismus = teoreticko-metodologický přístup ke studiu kulturních jevů předpokládající, že jednotlivé kultury představují jedinečné a neopakovatelné sociokulturní rozdíly, které je možno popsat a pochopit pouze v kontextu jejich vlastních hodnot, norem a idejí

xenofobie = strach, nedůvěra, odpor, primitivní nenávisť ke všemu cizímu, neznámému

rasismus

- směs sociálně psychologických stereotypů a předsudků, které jsou výrazem krajního etnocentrismu a xenofobie; může přerůst v teror
- soubor nevědeckých představ a koncepcí založených na předpokladu fyzické a duševní nerovnosti a nerovnoprávnosti různých ras

šovinismus = krajní nacionalismus, jednostranně vnímající přednosti a zájmy jen vlastního národa a hlásající odpor k jiným národům

netolerance = nerespektování cizího přesvědčení, cizích názorů; nesnášenlivost

extremismus = postoj, který zaujímá krajní pozici

animozita = pocit nedůvěry, opovržení či nepřátelství vůči jinému národu, zemi, etniku, založený na přesvědčení, že jiný národ či etnikum v minulosti poškodilo či v současnosti poškozují vlastní národ nebo etnikum

1.15 Pracovní list 6

1. Definujte úkoly multikulturní výchovy:

2. Proces včleňování jednoho etnika (kultury) do druhého nazýváme:
  - šovinismus
  - animozita
  - asimilace
  - extremismus
  - xenofobie

3. Nerespektování cizího přesvědčení, cizích názorů, nesnášenlivost nazýváme:
  - šovinismus
  - animozita
  - asimilace
  - netolerance
  - extremismus
  - xenofobie

4. Strach, nedůvěra, odpor, primitivní nenávisť ke všemu cizímu, neznámému se nazývá:
  - šovinismus
  - animozita
  - asimilace
  - netolerance
  - extremismus
  - xenofobie

5. Definujte pozitivní diskriminaci:

6. Národní identitu můžeme definovat jako:
  - kulturu mnoha, více etnických společenství
  - pocit žádoucí sounáležitosti vyplývající ze společných zájmů, jazyka, historie
  - nepříznivé představy a postoje vůči konkrétní skupině
  - postoj, který dává přednost mnohosti a rozmanitosti kultur před jejich jednotností a shodou

1.16 Migrace obyvatelstva, přistěhovalectví, azylová politika

Hlavní determinanty migračních pohybů:

- disproporce v bohatství jednotlivých oblastí
- síla jednotlivých ekonomik, z toho vyplývající životní úroveň
- míra demokracie a celková stabilita daných zemí
- demografický tlak (např. vysoký nárůst obyvatel)
- ekologické katastrofy

Migrační politika cílových zemí:

- snaží se regulovat příliv migrantů na svá území
- vzhledem ke snížení porodnosti a ke stárnutí společnosti se do popředí dostává snaha o ekonomické a společenské využití migrace a přistěhovalectví
- obecně se prosazuje povědomí, že migrace a zejména imigrace bude do budoucna jedním z nástrojů řešení dalšího ekonomického a společenského rozvoje zemí

Komunity imigrantů lze charakterizovat na základě jejich **společného původu**. Jejich příslušníky spojuje **historické vědomí, kultura, jazyk, národní identita nebo rasová příslušnost**.

- v případě některých imigrantských komunit lze hovořit již o tradičních společenstvích, neboť na území ČR žije už druhá nebo třetí generace původních imigrantů
- takto jsou chápáni i ostatní společnosti, která již přivykla jejich odlišnostem a do určité míry akceptovala jejich postavení
- některé komunity jsou však s ohledem na zkušenosti domácího obyvatelstva nebo pro patrné odlišnosti chápány jako cizí prvek

Strategie adaptace imigrantů v hostitelské společnosti:

Integrace – imigranti uznávají, že kontakt s kulturou hostitelské země je pro ně důležitý, ale současně si chtějí udržet i vlastní kulturu

Asimilace – imigranti usilují o co největší kontakt s dominantní kulturou, svou původní kulturu považují za málo důležitou v novém prostředí

Separace – nejde vlastně o adaptaci, imigranti nepovažují kontakt s kulturou ani příslušníky dominantní kultury za důležité a setrvávají v určité izolaci, jen se svou původní kulturou

Marginalizace – ten případ, kdy imigranti necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, neuchovávají si však ani tu původní. Identifikují si jen se subkulturou své společenské skupiny

Dle **Úmluvy o právním postavení uprchlíků**, 1951 (mezinárodní právo), označuje pojem uprchlík osobu, která se nachází mimo vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti.

- postavení uprchlíků v hostitelské zemi, stejně jako postavení osob požadujících územní (politický) azyl, je vnitřní záležitostí států, je však vázáno mezinárodními smlouvami
- dodržování těchto úmluv sleduje **Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)** sídlící v Ženevě
- v ČR je tato oblast upravena zákonem o azylu, sdělením o Úmluvě o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků, zákonem o pobytu cizinců na území ČR
- právo na azyl je zakotveno ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v Listině základních práv a svobod
- cizinec, který hodlá v ČR požádat o azyl, o tomto učiní prohlášení a má povinnost dostavit se do přijímacího střediska, kde oficiálně o azyl požádá
- úkolem azylové procedury je prozkoumat, zda jsou důvody žádosti odůvodněné, či pouze ekonomické
- často má totiž udělení azylu pouze legalizovat pobyt z ekonomických důvodů
- ministerstvo vnitra má 90denní lhůtu na vydání rozhodnutí

Azylová zařízení (zřizovatel MV):

přijímací střediska: povinnost cizince zde pobývat - karanténa, identifikace apod. (Vyšší Lhoty, Praha Ruzyně)

pobytové střediska: do doby nabytí právní moci rozhodnutí o udělení azylu, strava a ubytování většinou zdarma, má právo zařízení využívat, ale nemusí, ale musí se živit sám (Zastávka, Zbýšov, Havířov)

integrační azylová střediska: přechodné ubytování těch, co azyl dostali (Jaroměř, Zastávka)

Azyl se uděluje, pokud je cizinec:

- uprchlík (dle definice)
- manžel/ka azylanta, dítě mladší 18 let, rodič azylanta mladšího 18 let
- humanitární důvody

Azylant má podle zákona o azylu stejná práva a povinnosti jako český občan s výjimkou volebního práva a branné povinnosti.

Pro usnadnění začlenění do společnosti existuje tzv. Integrační program:

- do 1 měsíce má být nabídnut bezplatný kurs ČJ a v co nejkratší možné lhůtě tzv. integrační byt
- obcím, které byt poskytnou (a ten je azylantům k dispozici 10 let), je poskytována jednorázová dotace

Azyl je druhem trvalého pobytu, azylant si později může požádat o občanství ČR. Cílem sociální práce v azylových zařízeních je řešení aktuálních sociálních situací klientů, jejich adaptace v podmínkách azylového zařízení, prevence konfliktních situací.

Sociální služby zahrnují:

- psychosociální a právní poradenství
- administrativní a technickou pomoc
- zprostředkování materiální pomoci, lékařské péče a nabídku hodnotného využití volného času

Pro děti:

- dětská centra (období mateřských škol)
- výtvarné dílny (rozvíjení výtvarného nadání a manuální zručnosti)

Pro děti školního věku:

- základní školy v lokalitách jednotlivých azylových středisek (před nástupem do školy – jazykový kurz českého jazyka)

Zvýšená pozornost je věnována osamělým ženám a matkám.

Cílem azylové politiky ČR je vytvořit základní právní podmínky v oblasti podpory a usměrňování integrace cizinců v naší zemi. Integrace je chápána jako proces, v rámci kterého se mohou imigranti lépe podílet na životě v naší společnosti. Integrace může být rovněž chápána jako odpovídající odpověď na nebezpečí vzniku menšin a jejich odstrkování na okraj zájmu. Je ale třeba nespojovat pojmy integrace a asimilace. Pojem asimilace se obvykle používá v souvislosti s procesem, během kterého imigranti postupně opouštějí své specifické hodnoty a přizpůsobují se dominantní populaci. Byť tyto termíny spolu souvisejí, asimilace není nezbytnou součástí integrace a integrace nemusí nutně vést k asimilaci.

1.17 Pracovní list 7

1. Vyjmenujte alespoň tři důvody migrace:

2. Marginalizaci můžeme definovat jako:
  - imigranti uznávají, že kontakt s kulturou hostitelské země je pro ně důležitý
  - případ, kdy imigranti necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, nechovávají si však ani tu původní
  - imigranti nepovažují kontakt s kulturou a příslušníky dominantní kultury za důležitý a setrvávají v určité izolaci

3. Definujte pojem uprchlík:

4. Po příchodu do ČR má uprchlík povinnost pobývat v:
  - přijímacím středisku
  - pobytovém středisku
  - integračním azylovém středisku

5. Přechodné ubytování pro ty, kteří azyl obdrželi, zajišťuje:
  - přijímací středisko
  - pobytové středisko
  - integrační azylové středisko

6. Může si azylant požádat o občanství ČR:
  - ano
  - ne

7. Jaké sociální služby mohou migranti využívat v azylových zařízeních:

1.18 Etnikum a etnické vědomí, národ a národnostní menšiny

I když (nebo právě proto), že naše společnost má v zásadě monokulturní charakter, je v souvislosti socializace otevíráním se světu a postupujícími migračními procesy třeba věnovat zvýšenou pozornost problematice **multikulturního soužití**.

Od vzniku samostatné ČR má počet cizinců na našem území zřetelně rostoucí charakter. Vrcholem byl r. 1992, socializace počtem více jak 19 000 přistěhovalců, socializace povoleným pobytem. V následujících letech se pak počet v zásadě stabilizoval na úrovni kolem 10 000 přistěhovalců ročně. Většina pochází z politicky nestabilních zemí (Ukrajina, Vietnam). Nesmíme ovšem zapomenout na historicky již existující národnostní menšiny na našem území (Slováci, Poláci, Němci) včetně etnika romského. Ukazuje se, že naše společnost není dostatečně připravena na tuto čím dál složitější situaci. Přitom do budoucna lze očekávat, že v souvislosti socializace populačním vývojem (a nyní i vstupem do EU) není vyloučen další příliv přistěhovalců na naše území, který by pomohl (podobně jako je tomu již řadu let v Německu) řešit nedostatek obyvatel v produktivním věku.

A tím se opět otevírá jeden z vážných problémů pro výchovu. Je to dáno do jisté míry i historicky. Národ po léta poněmčovaný, který uchránil svůj jazyk a identitu na malém území uprostřed Evropy, bude přinejmenším opatrný a bude se chránit před vším cizím. Navíc totalitní režim a vznik „železné opony“ nás uzavřel před děním ve světě. **Projevy etnické nesnášenlivosti**, jichž jsme svědky u mladé generace, jsou ovšem i **důsledkem současného hodnotového systému postmoderní společnosti. Měnit tuto situaci je možné postupně prostřednictvím výchovy a osvěty.**

Problém vztahu k minoritám je především otázkou tolerance, snášenlivosti. Tím se dostáváme k zdůrazňovaným charakterovým rysům, jako jsou tolerance a solidarita, které patří k etice multikulturních vztahů. Jde o vytváření podmínek pro to, aby lidé různých kultur a národností dokázali ve vzájemné komunikaci vnímat „toho druhého“, aby dokázali nacházet jisté inspirace i v kultuře jiného národa. Výchovný proces tedy stojí před dalším aktuálním a nelehkým úkolem. **Z pohledu sociální pedagogiky se ani egoismus, ani kolektivismus minulého období, ale solidárnost, schopnost porozumění a pochopení druhého v jeho potřebách a problémech musí stát zásadním cílem výchovného snažení v duchu jakési celkové mravní moudrosti.**

Neméně aktuální a významná je **otázka globalizace** a její dopady do výchovného procesu. Již od 60. let se množí varovné hlasy upozorňující na globálnost našich problémů. V r. 1968 založený „Římský klub“, sdružující přední vědce a odborníky, publikuje analýzy a odborné studie, apeluje na vlády a mezinárodní organizace.

Hovoříme-li o společenské determinaci výchovy, pak je třeba ještě alespoň stručně poukázat na **trendy v oblasti vzdělávání**. Čím dál více se potvrzuje, že vedoucí postavení ve světě zaujmou ty společnosti, které budou mít nejlépe připravenou pracovní sílu, a tedy budou vládnout nejvyspělejším vzdělanostním potenciálem. Vzdělání se tedy jeví jako určující faktor společenského vývoje té které společnosti.

Etnikum

- z řeckého *ethnos* = kmen, národ ve smyslu příbuzenské jednotky
- skupina lidí, kteří mají stejnou etnicitu a etnickou (národní) příslušnost

- společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle i společný jazyk a sdílejí společnou kulturu
- pojem širší než národ
- etnická skupina – nedospěla (na rozdíl od etnika) do úrovně národa, např. Romové, Laponci

Postoj k jiným etnikům

- postoj je vlastnost osobnosti, která se promítá do jeho každodenního chování; hodnotící vztah
- z postoje vyplývají tendence k chování, které jsou relativně stabilní (rodinná výchova, škola, vrstevníci, pracovní kolektiv)
- postoje jsou podmíněny kulturně

Jsou tři dimenze postoje, které nemusí být v souladu:

- 1) **kognitivní** – poznatky a názory, které jednotlivec o předmětu svého postoje má
- 2) **emocionální** – emoce, které k tomuto předmětu zaujímá
- 3) **behaviorální** – sklony k chování vůči tomuto předmětu

Etnické vědomí

- přesvědčení etnické příslušnosti, patriotismus a pocit národní sounáležitosti, zdůrazňování etnických hodnot
- vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu
- jako forma společenského vědomí je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky

Potvrdil se silný vliv sociokulturního prostředí na předávání vědomí etnické identity:

- život v komunitě, kde člověk prožívá pocit vzájemnosti, soudržnosti, kamarádství a sdílení každodennosti s ostatními (dítě Češky žijící v Čechách) ⇒ prochází specifickým procesem socializace a enkulturace v daném prostředí ⇒ pocit vědomí etnické identity
- život v podmínkách jiného socio-kulturního prostředí (dítě české emigrantky v USA) ⇒ přizpůsobení se novému prostředí, se kterým národnostně splyne

Národ

Osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.

Tři typy kritérií, jimiž jsou národy identifikovány (většinou se kombinují):

- **kritéria kultury:** spisovný jazyk, společné náboženství, dějinná zkušenost (tradice)
- **kritéria politické existence:** mají vlastní stát nebo autonomní postavení v mnohonárodním či federativním státě
- **psychologická kritéria:** subjekty sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu

Národnost – příslušnost k určitému národu nebo etniku; chápána ve dvojitým smyslu pojmu „národ“:

1. v etnickém

- soubor osob obvykle se společným jazykem, historií, tradicí a zvyky, územím a národním hospodářstvím
- skupina lidí, kteří sami sebe vnímají jako společenství spojené historickými a kulturními vazbami a společným původem
- při posuzování etnické národnosti se musí brát v úvahu subjektivní postoj – pocit sounáležitosti

2. v politickém

- soubor občanů určitého státu, tedy soubor osob se státní příslušností tohoto státu
- občanská společnost, tj. politická komunita občanů určitého státu, kteří jsou oprávněni účastnit se politiky a uplatňovat svou suverenitu
- lidé, kteří sdílí společné zákony a politické instituce na určitém teritoriu a v rámci vymezených hranic
- kritériem politické národnosti je státní občanství, jež je podloženo nějakým právním dokumentem

Národnostní menšina

- podřízená skupina, jejíž příslušníci mají významně méně kontroly nebo moci nad vlastními životy než mají příslušníci dominantní nebo většinové skupiny
- v moderní a postmoderní společnosti je příznačné, že jednotlivec může být současně příslušníkem menšinové skupiny a vedle toho v určitém ohledu také příslušníkem většinové skupiny
- **národnostní struktura státu** = jaké menšiny žijí ve státě; zjišťuje ji sčítání lidu (první 1921, poslední 2011)

Charakteristické znaky:

- tělesné nebo kulturní charakteristiky, které její příslušníky odlišují od příslušníků dominantní skupiny
- zkušenost předsudečných postojů a znevýhodnění
- příslušnost k minoritní skupině není dobrovolná
- pocit solidarity s jinými příslušníky téže skupiny
- sňatky jsou uskutečňované obvykle mezi příslušníky téže skupiny

Hlediska vymezení menšiny:

- mocenské hledisko – vliv mocenských vztahů (jsou podřízené většině)
- podíl v populaci
- tělesné nebo kulturní zvláštnosti, např. národnostní, náboženské, ideologické
- postoj většiny k těmto zvláštnostem – existence rasových nebo jiných předsudků
- možnosti uspokojovat vlastní potřeby (existence nebo neexistence jejich „znevýhodnění“)

Za závažný kulturní důsledek dlouhodobého znevýhodnění je rovněž nutno považovat odcizení členů menšinových skupin od většinové kultury a s tím související nedostatek kulturní výbavy členů menšinových skupin pro užívání institucí většinové společnosti.

Česká společnost není xenofobní ani rasistická. Jde pouze o **sociální distanci k minoritám** (obavy z odlišného). Objevují se zábrany v komunikaci, nedůvěra, stereotypy a předsudky.

Možnosti, jak se vyrovnat s přítomností menšin:

Strategie v oblasti kulturní

- **segregační přístup** vede k izolaci kultury menšiny, ta je často označena za inferiorní a je s ní v dané společnosti podle toho zacházeno
- **asimilační přístup** vychází z předpokladu, že menšina převezme kulturu, životní styl většiny. To v důsledku znamená, že musí opustit své hodnoty, tradice a zvyky. Sociální pracovník se snaží klientovi pomoci zvládat různé stupně akulturace a pomáhá mu rozvinout dovednosti potřebné v novém prostředí.
- **kulturní pluralismus** vychází z toho, že v různých společnostech se mohou vyskytovat různé menšinové skupiny. Každá z těchto skupin si ve větší nebo menší míře zachovává své kulturní charakteristiky. Ty mají být podle tohoto přístupu posilovány a ceněny.
- **strategie tavicího kotle** předpokládá, že různé kultury, které vstupují do určitého národního společenství, s sebou přinášejí něco cenného. Každá vstupní kultura se má rozpustit v kultuře, která se neustále přetváří střetáváním vstupujících kulturních společenství.

Strategie v oblasti sociální

- **strategie sociálního vyloučení** = sociální segregace. V jejím důsledku mají určití jednotlivci, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezený přístup ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti.
- **strategie sociálního včleňování**
  - vytvoření rovných podmínek pro naplňování individuálních práv v jednotlivých sférách = odstranění diskriminace
  - snaha reformovat celou společenskou strukturu tak, aby všechny skupiny měly stejný přístup k moci = afirmativní akce (rovné příležitosti)

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, vymezuje pojem národnostní menšina v § 2 takto:

- 1) Národnostní menšina je společenství občanů ČR žijících na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.
- 2) Příslušníkem národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.

Z této zákonné definice tedy vyplývají následující **charakteristiky národnostní menšiny**:

- jedná se o skupinu občanů ČR
- odlišují se od většiny počtem, jazykem, kulturou, původem, tradicemi
- spojuje je úsilí o zachování a rozvoj svébytnosti menšiny
- menšina má historickou souvislost s ČR

Tento zákon přiznává národnostním menšinám právo na vzdělání v mateřském jazyce, finanční a společenskou podporu kulturních akcí a šíření a přijímání informací v mateřském jazyce.

Na území ČR žijí tyto **národnostní menšiny**: bulharská, chorvatská, maďarská, německá, polská, rakouská, romská, rusínská, ruská, řecká, slovenská a ukrajinská.

Na území ČR existují další **etnické a národnostní skupiny**, avšak nejedná se o menšiny, neboť jejich příslušníci nejsou občany ČR – Vietnamci, Rumuni...

Právo neupravuje rozdíl mezi etnickou a národnostní menšinou a řeší to tak, že se upustilo od termínu „etnická“ a zcela výlučně se užívá pojem „národnostní“.

Práva národnostních menšin

1. právo na ochranu před násilnou diskriminací
2. právo na ochranu před nenásilnou diskriminací
3. právo na seberealizaci a rozvoj vlastní etnické, národnostní a kulturní identity
4. právo na plnou integraci do společnosti

Rasa (plemeno)

- velká skupina lidí s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořily se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích
- v antropologické teorii ras zavedeno třídění lidstva – **rasová taxonomie** – převážně podle somatických příznaků: rasa (plemeno) europoidní, mongoloidní, negroidní
- pojem rasa zcela neutrální, např. jako pohlaví
- míšením ras vznikli mulati (bílý + černý), mestici (bílý + indián) a kajoti (mulat + mestic)

rasismus = jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci a agresivním chování (⇒ odmítavý postoj nebo předsudek vůči jiné rase ještě není rasismus)

rasová diskriminace = situace, kdy příslušníci určité rasy, představující obvykle menšinu v celkové populaci země, jsou znevýhodňováni ve srovnání s příslušníky většinové skupiny populace

afirmativní akce = pozitivní diskriminace, vyrovnávací akce (např. rovné příležitosti)

Nacionalismus

- původně: politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodná (kongruentní); na základě tohoto principu se vyvinul koncept národního státu (stát = kultura)

- lidé se ztotožňují s idejemi nacionalismu v důsledku působení medií a také proto, že s vývojem národa, národního státu spojují svoji seberealizaci, pro niž stát vytváří podmínky
- Smith zdůrazňuje etnicitu jako zdroj nacionalismu; etnická identita ⇒ identita národní
- nacionalistické tendence k vytvoření vlastního státu zesilují v období velkých změn, politické a sociální dezorientace (např. po 1. světové válce, rozpadu socialistické soustavy), kdy skupiny lidí hledají oporu (společné zájmy) a počátek nové organizace
- zrůdné formy vedou k psychologickému tlaku (⇒ emigrace), diskriminaci, rasismu, etnickému čištění, genocidě

Dvě formy přeměny etnické politiky v nacionalistickou:

- 1) **separatismus** – odmítání odlišných lidí či názorů ve společném státě a úsilí o vytvoření vlastního státu
- 2) **xenofobie** – snaha vyloučit odlišné lidi z „našeho“ již existujícího státu, mívá dvojitou tvář:
  - emocionální spontánní nacionalismus (výraz, angažovanost) mas, široce podmíněný
  - chladný kalkul národních vůdců (ekonomický nebo mocenský, nejčastěji obojí)

Tendence k nacionalismu:

- **chování racionální** (objektivně logické) – odůvodněné:
  - historicky – k separaci tendující etnikum již v minulosti mělo vlastní státní útvar
  - ekonomicky – hospodářsky silnější etnická komunita již nechce doplácet na slabší
  - politicky – osvobození z nadvlády reprezentované jiným etnikem
- **chování iracionální** (emocionální) – z důvodu čistě mocenských a individuálních

Motivy nacionálního (národního) hnutí:

- pocity ohrožení svébytnosti, které mohou vést až k zániku samostatné kultury a etnika
- pocity vědomí vlastní jedinečnosti (čistoty, výjimečnosti) – xenofobie

Stereotypy a předsudky

- představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujímají k jiným skupinám nebo k sobě samým (autostereotypy)
- jsou relativně stabilní (přenášeny z generace na generaci) a obtížně změnitelné
- mají silný emocionální náboj, zatímco racionální obsah bývá potlačován

stereotypy = mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí

předsudek = předpojatost, názorová strnulost; emočně nabitý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou; předsudky vyjadřují vesměs nepřiznivý nebo nepřátelský vztah, stereotypy mohou být postoje neutrální až vyjadřující pozitivní vztah; předsudky mají tři komponenty: kognitivní (stereotypy), afektivní (odráží hodnocení), behaviorální (diskriminace v jednání)

1.19 Pracovní list 8

1. Vyjmenujte alespoň tři skupiny národnostních menšin, které jsou nejpočetněji zastoupeny na našem území:
2. Definujte pojem národnost:
3. Jednu z možností jak se vyrovnat s přítomností menšin nazýváme strategií tavícího kola:
  - vychází z toho, že v různých společnostech se mohou vyskytovat různé menšinové skupiny
  - vede k izolaci kultury menšiny
  - vychází z předpokladu, že menšina převeze kulturu, životní styl většiny
  - předpokládá, že různé kultury, které vstupují do určitého národního společenství, s sebou přinášejí něco cenného
4. Vyjmenujte tři práva národnostních menšin:
5. Segregační přístup:
  - vychází z předpokladu, že menšina převeze kulturu, životní styl většiny
  - předpokládá, že různé kultury, které vstupují do určitého národního společenství, s sebou přinášejí něco cenného
  - vede k izolaci kultury menšiny
  - vychází z toho, že v různých společnostech se mohou vyskytovat různé menšinové skupiny
6. Definujte pojem stereotyp:

1.20 Pracovní list 9

Navrhněte vhodný program na prohloubení vzájemného soužití mezi národy (např. společný program pro české a romské obyvatelstvo, pro migranty a české obyvatelstvo...)

1.21 Literatura

GULOVÁ, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. PdF MU, Brno, 2008

PRUCHA, J. *Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV, 2001

ŠIŠKOVÁ, T., ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998

2 Komparativní pedagogika

Komparativní pedagogika je disciplína, která je zaměřena na popis, analýzu a vysvětlování vzdělávacích systémů a problémů spjatých s jejich fungováním, a to ve dvou nebo více srovnávaných zemích nebo regionech.

Jedná se o interdisciplinární oblast výzkumu, která posuzuje vzdělávací systémy v kontextu historických, ekonomických, kulturních, náboženských a jiných faktorů.

Předmět komparativní pedagogiky: popisuje nejen shody a rozdíly mezi vzdělávacími systémy zemí, ale také analyzuje četné vlastnosti fungování těchto systémů a jejich výsledky.

Jejími posláními je objevování, vysvětlování, šíření znalostí o vzdělávacích systémech, o idejích a problémech vzdělávání. Přináší inspiraci a kritický pohled na vlastní vzdělávací systém a podporuje hledání řešení.

Význam:

- otevírání obzorů (informativní funkce)
- prevence proti nekritickému přejímání – viz USA
- hledání vlastního stylu

Komparativní pedagogika v praxi:

- **teoretický význam** – srovnáváme, seznamujeme se s něčím, vytváříme si analogii, rozvíjíme myšlení
- **praktický význam** – výměny studentů, pedagogů, výzkum, tvorba mezinárodních učebnic

V současnosti se zabývá nejen architekturou a popisem struktury vzdělávacích systémů, ale soustřeďuje zájem i na žáky (počet žáků na učitele, jejich rodinné prostředí, jak tráví volný čas...) a na učitele (věk, délka praxe, pracovní vytížení...).

Náplň srovnávací pedagogiky:

- **popis architektury vzdělávacích systémů** – srovnání s architekturou vzdělávacího systému v jiné zemi
- **komparace vlastností a fungování vzdělávacích systémů** – hlavním účelem je vysvětlovat, jak funguje vzdělávání v různých zemích světa. Aby se toto vysvětlování mohlo realizovat, je nutno identifikovat a vyhodnocovat ty parametry vzdělávacích systémů, které zakládají jeho fungování:

Příklad: Když bychom chtěli vysvětlit, jak funguje vzdělávací systém v ČR ve srovnání s tím třeba v Anglii, museli bychom zjistit a analyzovat např. parametr týkající se školní docházky, tj. v kterém věku dětí je v obou zemích zahajováno povinné školní vzdělávání, v kterém věku je ukončováno, jak velké skupiny populace mládeže procházejí jednotlivými stupni a druhy škol, co se žáci v povinném vzdělávání učí, jakých výsledků na konci povinného vzdělávání dosahují atd.

Ve vývoji komparativní pedagogiky se tak ukázaly postupně dvě zásadní věci:

- parametrů, které charakterizují fungování každého vzdělávacího systému na národní úrovni, je poměrně velký počet
- vzdělávací systémy v jednotlivých zemích se od sebe odlišují, a to jak z hlediska své struktury, tak z hlediska svých funkčních parametrů

V důsledku toho byly v komparativní pedagogice vyvinuty dva důležité měřicí nástroje:

- a) indikátory vzdělávání
- b) Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání ISCED 1997

Ad a) **Indikátor vzdělávání** – je kvantitativní ukazatel, který vypovídá o nějakém dílčím parametru stavu, fungování nebo produktu vzdělávacího systému. Např. počet mladých lidí, kteří dokončují různé programy vyššího sekundárního vzdělávání, je jedním z indikátorů účasti populace ve formálním vzdělávání. Spolu s dalšími indikátory vyjadřuje, jak vzdělávací systém v určité zemi funguje, jak ovlivňuje kvalifikační strukturu populace a tím i ekonomický potenciál země.

Indikátory jsou používány jednak ve sféře vzdělávací politiky (jako podklad pro rozhodování o národním vzdělávacím systému ve srovnání se zahraničním vývojem), jednak pro výzkumné účely (k vysvětlování toho, jak fungují vzdělávací systémy v různých zemích).

V rámci OECD jsou konstruovány soubory indikátorů vzdělávání, které jsou naplňovány konkrétními daty ze zemí OECD včetně ČR.

Indikátory jsou rozděleny do několika skupin:

- 1) prostředí, v němž vzdělávací systémy v zemích fungují; např. demografické prostředí, sociální a ekonomické prostředí, veřejné mínění vztahující se k vzdělávání
- 2) náklady, zdroje a vzdělávací procesy; např. výdaje na vzdělávací služby pro jednoho žáka, doba a organizace výuky.
- 3) výsledky vzdělávání; např. počty absolventů vyšších sekundárních škol, podíly nezaměstnaných mezi absolventy různých druhů škol aj.

Ad b) **Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání ISCED 1997 (v české verzi 1999)** – je klasifikace vypracovaná v UNESCO a závazná i pro ČR, podle které se zavádí univerzální třídění úrovní uvnitř vzdělávacích systémů:

úroveň 0 – preprimární vzdělávání (mateřské školy)

úroveň 1 – primární vzdělávání (1. až 5. ročník ZŠ)

úroveň 2 – nižší sekundární vzdělávání (6. až 9. ročník ZŠ)

úroveň 3 – vyšší sekundární vzdělávání (např. čtyřleté gymnázium)

úroveň 4 – postsekundární vzdělávání (např. pomaturitní studium na jazykových školách)

úroveň 5 – první stupeň terciárního vzdělávání (magisterské studium)

úroveň 6 – druhý stupeň terciárního vzdělávání (doktorské studium PhD.)

Tato mezinárodní norma umožňuje přesněji a objektivněji srovnávat vzdělávací systémy různých zemí.

- **Komparace produktů vzdělávacích systémů** – v současnosti se do komparativní pedagogiky začleňuje též srovnávání vzdělávacích výsledků dosahovaných ve školách různých zemí. Jsou to hlavně výzkumy v projektech IEA (Mezinárodní asociace pro hodnocení vzdělávacích výsledků). Tyto výzkumy mají povahu evaluací (hodnocení).
- **Současné trendy, problémy a perspektivy vzdělávání na mezinárodní úrovni** – předmětem KP není jen komparace samotných vzdělávacích systémů a jejich fungování, ale stále většího významu nabývá teoretická analýza trendů a problémů vzdělávání ve světě vůbec. Je to dáno tím, že vzdělávání – přes četné zvláštnosti systémů v jednotlivých zemích – má určité společné, univerzální problémy, kterými jsou zejména:
  - problém vzdělávacích příležitostí
  - problém uplatnění studentů
  - problém úspěšnosti/neúspěšnosti některých žáků
  - vztahy mezi školou, rodiči a místní komunitou
  - problémy vzdělávání dětí emigrantů, etnických menšin
  - problémy s integrací

Typy komparace:

- **synchronní** – týká se určitého časového bodu, termínu (česká s americkou...)
- **chronologická**
  - v rámci určité soustavy, teritoria, instituce
  - nesrovnává k určitému časovému bodu, ale geneticky, vývojově, historicky
  - pohledem chronologické komparace můžeme sledovat vývoj v rámci určité školské soustavy, části státu (teritoria) nebo i v rámci určité instituce, např. vývoj Karlovy univerzity od roku 1348 do současnosti

Dílčí dělení komparativní pedagogiky:

- **dle sledovaných institucí** – např. komparativní pedagogika MŠ, ZŠ, VŠ i mimoškolní (např. dětská muzea)
- **dle věku** – komparativní pedagogika dětí, mládeže, dospělých, seniorů
- **dle oboru** – komparativní pedagogika oborové didaktiky (např. Mat, Fy)

Informační zdroje KP:

1. **oficiální dokumenty** – školské i další zákony, předpisy, nařízení, vyhlášky...
2. **pedagogický výzkum**

Možná kritéria pro srovnávání školských soustav:

- 1) **řízení výchovně vzdělávacích soustav**
  - centralizované – všichni se ve stejnou dobu učili to samé (socialismus)
  - decentralizované – nevychází z jednoho centra (USA, SRN)
  - pravomoc rozdělena – část pravomoci je na centrální úrovni a část na nižších správních útvarech (Japonsko, Itálie)
- 2) **struktura školství**
  - jednotná (Dánsko, bývalé socialistické státy)
  - integrovaná vnitřně diferencovaná (Japonsko, USA)
  - nejednotná (Velká Británie)

3) převládající formy a metody

- snahy o individualizaci – školství angloamerické, každý má svou lavici
- tradiční formy – převládá výklad učitele, frontální působení
- alternativní školy – Německo, Nizozemí...

2.2 Pracovní list 10

1. Definujte komparativní pedagogiku:

2. Předmětem komparativní pedagogiky je:
  - vyučovací hodina
  - dětská hra
  - shody a rozdíly mezi vzdělávacími systémy zemí
  - výchovný problém

3. Měřicími nástroji v komparativní pedagogice jsou:

4. Synchronní komparace je:
  - v rámci určité soustavy
  - v rámci určitého časového bodu
  - nesrovnávat k určitému časovému bodu
  - v rámci určité instituce
  - nesrovnávat historicky

5. Chronologická komparace je:
  - nesrovnávat historicky
  - v rámci určité instituce
  - v rámci určité soustavy
  - v rámci určitého časového bodu
  - nesrovnávat k určitému časovému bodu

6. Mezi informační zdroje komparativní pedagogiky nepatří:
  - školské zákony
  - vyhlášky
  - sešit žáka
  - nařízení
  - pedagogický výzkum

7. Vyjmenujte tři kritéria pro srovnávání školských soustav:

2.1 Analýza vybraných vzdělávacích systémů

Evropské vzdělávací systémy

Tři modely školských systémů:

- 1) **klasický** – s diferencovaným vzděláváním po ukončení primární školy (různé typy sekundárních škol, odlišné zaměřením i prestiží)
- 2) **s oddálenou hlubší diferenciací** (část nižší sekundární školy společná)
- 3) **jednotná škola – „komprehenzivní škola“** (jeden model primárního a nižšího sekundárního vzdělávání – jsou v ní všichni žáci pohromadě, neznamená to „jednotnost“ ve smyslu naší jednotné školy za socialismu – stejné osnovy, přesně stejný postup...) souvisí s principem „mainstreamingu“ – snaha o integraci postižených + sjednocení školy (z angl. *main* = hlavní, *stream* = proud)

Německý systém

Německo nemá jednotný školní systém. Ve státě existuje šestnáct vzdělávacích systémů v jednotlivých spolkových zemích. Školní podmínky a jejich osnovy jsou v jednotlivých spolkových zemích odlišné. Kromě škol státních jsou zde i školy soukromé a církevní. Společné pro všechny spolkové země jsou: délka povinné školní docházky, zabezpečení návaznosti jednotlivých vzdělávacích stupňů, název vzdělávacích zařízení, systém známkování a vzájemné uznávání vysvědčení.

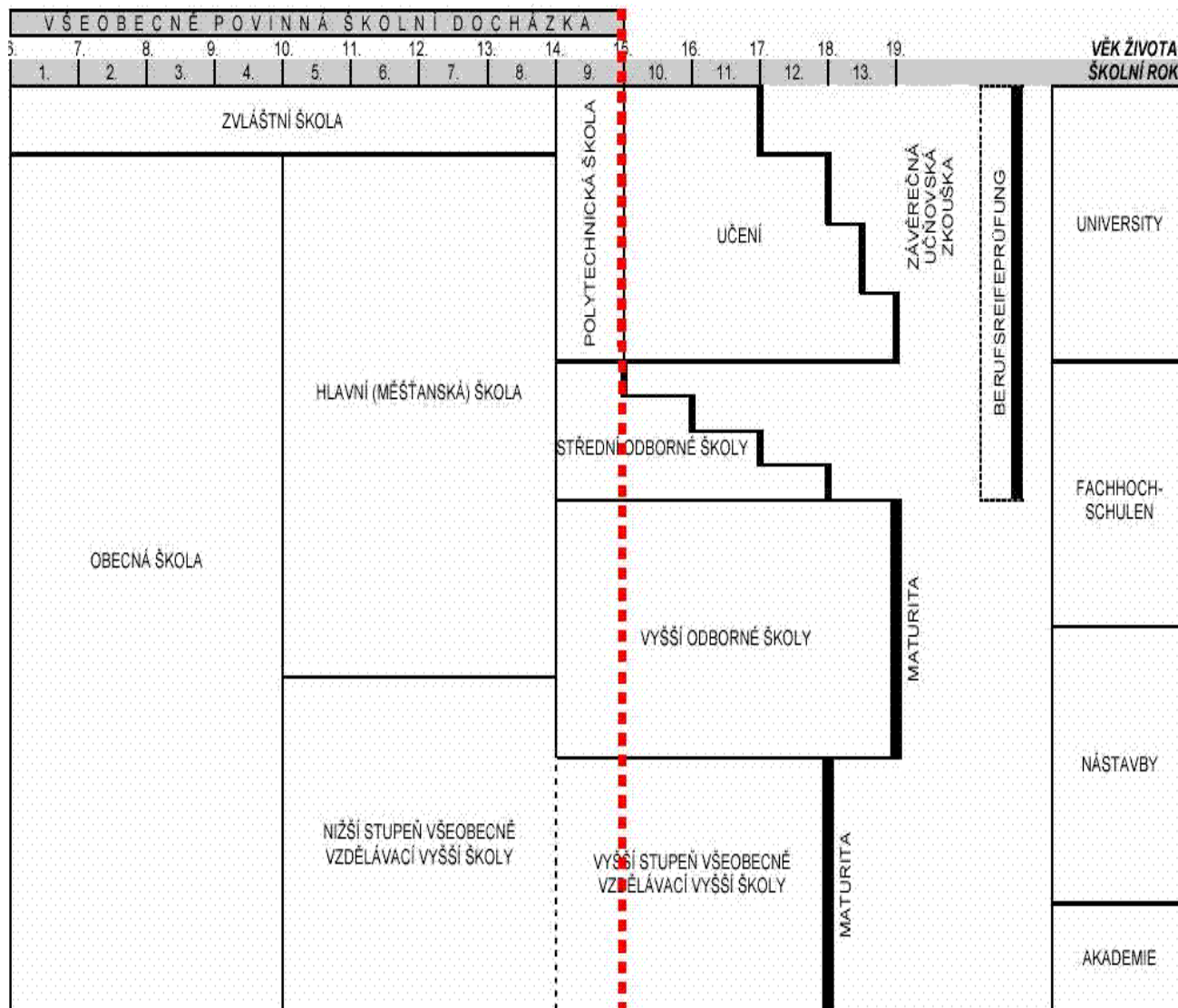
- **předškolní výchova** je dobrovolná, mateřské školy jsou určeny pro děti ve věku 3 – 6 let; v tzv. předškolních třídách je zabezpečena příprava na základní školy
- 12letá **povinná školní docházka** (9 let plná, 3 roky částečná – pro ty, kteří nepokračují ve studiu – tzv. pokračovací škola – doplňuje u dělnických profesí všeobecné vzdělání – snaha zvýšit vzdělanost dělnické mládeže)
- od 6 let primární škola (4letá)
- pak 3 cesty:
  - 5letá hlavní škola (pro praxi)
  - 6letá reálná škola (úplné střední vzdělání)
  - 6 + 3 gymnázium (pro VŠ)
- typy maturit:
  - gymnázium – umožňuje vstup na všechny VŠ
  - SOŠ (reálky) – umožňuje vstup pouze na odborné VŠ (neprostupnost – pak už nelze nastoupit na univerzitu ani doktorské studium)
  - nástavbové gymnázium (po SŠ) – vysoká odborná škola nebo univerzita, ale pouze toho zaměření, které mělo gymnázium

Volbou sekundární školy jsou předurčena další kariéra!!

- typy VŠ – rozdílná úroveň, neprostupnost
- snahy o prosazení demokratičnosti (přístup ke vzdělání, prostupnost škol):
  - ❖ od konce 60. let **vznik sdružených (souhrnných škol) = GESAMTSCHULE** – tendence k vytvoření jednotné nižší sekundární školy – 2 typy – buď více SŠ sdružených pod jednu střechu, některé předměty či aktivity společné, nebo jednotná škola s volitelnými předměty, avšak nechuť společnosti k jednotnému systému – dáno historicky – pouze 6% a v Berlíně 25% dětí v „gesamtschule“
  - ❖ od konce 60. let také tzv. orientační cyklus – souladné vzdělání na úrovni 5. a 6. třídy ve všech typech škol – prostupné – možné pozdější rozhodnutí

Rakouský systém

V Rakousku je školní docházka **všeobecně povinná** pro všechny děti, které v Rakousku trvale žijí, nezávisle na jejich národnosti. Je možno volit mezi soukromými a státními školami. Ve státních školách se neplatí žádné školné. Rakouský školský systém nabízí značný počet vzdělávacích možností, a tím zohledňuje různé potřeby a zájmy žáků a jejich rodičů.

Primární oblast

Všeobecná povinná školní docházka začíná po ukončení šestého roku života **čtyřletou obecnou** (nebo zvláštní) školou. Předškolní docházka je možná od ukončeného pátého roku života. **Obecná škola** poskytuje všem žákům stejné základní vzdělání. Jejím cílem je poskytnout obsáhlé a zároveň vyvážené všeobecné vzdělání a podporovat sociální, emocionální, intelektuální a tělesné schopnosti a dovednosti žáků. **Zvláštní škola** slouží k podpoře a výchově duševně a fyzicky postižených dětí, které nemohou stačit ve vyučování v obecné a hlavní (měšťanské) škole, ale mají se zároveň připravovat na začlenění do světa práce.

Sekundární oblast

Po absolvování primární úrovně mají žáci možnost volby mezi dvěma typy škol. Školy obou typů jsou vždy čtyřleté: Je to **hlavní škola** (měšťanská) nebo **nižší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy (AHS)**.

Hlavní školy poskytují žákům základní všeobecné vzdělání, připravují je na pracovní proces a zároveň jim předávají nutné znalosti pro přestup do škol, které jsou v sekundárním stupni II. **Nižší stupeň všeobecně vzdělávacích vyšších škol** poskytuje obsáhlé a rozšířené všeobecné vzdělání. Po absolvování těchto škol mají žáci otevřené velké množství možností, jak dále pokračovat ve vzdělávání. Mohou navštěvovat školy, které jsou zaměřeny buď na **všeobecné**, nebo na **odborné vzdělání**. Ty školy, které poskytují všeobecné vzdělání, mají žáky připravovat především ke studiu na univerzitě a zároveň poskytnout solidní základy pro speciální studium.

Studium na těchto školách trvá čtyři roky a je zakončeno maturitou. Různé formy **vyššího stupně všeobecně vzdělávacích vyšších škol (AHS)** poskytují žákům velké možnosti volby (gymnázium, Reálné gymnázium, hospodářské reálné gymnázium). V rámci školní autonomie a školních experimentů mohou jednotlivé školy své učební osnovy modifikovat a vyvíjet své vlastní specifické profily. Aby bylo možné poskytnout obsáhlé a rozšířené všeobecné vzdělání, existuje základní učební osnova, která je platná pro všechny školy. Nezávisle na těchto povinných předmětech poskytují jednotlivé typy škol, podle svého zaměření, speciální možnosti v určitých oborech. Důraz ve vzdělání se zde klade např. na klasické jazyky, dále na matematiku a přírodní vědy, ekonomiku, nebo výuku hry na hudební nástroje, nebo na výtvarné umění. Žáci si mohou takto sami zvolit těžiště svého studia s ohledem na svou plánovanou životní dráhu.

Dále jsou četné možnosti **odborného vzdělání**, které jsou dány dvěma směry. Žáci se mohou po ukončení povinné školní docházky rozhodnout buď pro duální vzdělávací systém, nebo pokračovat na **odborné střední** nebo **odborné vyšší škole**. Asi pětina všech žáků zakončí devátý rok své povinné školní docházky na jednoroční polytechnické škole, která je připraví na přechod do učebního oboru. Odborné vzdělání v učebním oboru probíhá částečně v **učebním závodě** a částečně v **učňovské škole**. Úlohou učňovské školy je poskytnout všeobecné vzdělání a doplnit odborné specifické znalosti jednotlivých učebních oborů, které žáci získávají v učebních závodech. Od roku 1997 mají absolventi učebních oborů možnost složit **odbornou maturitu (Berufsreifepfung)**, která dodatečně znamená přístup k vysokoškolskému vzdělání (univerzita nebo odborná vysoká škola).

Odborné střední školy (BMS) začínají po osmém školním roce a trvají mezi jedním a čtyřmi roky. **Odborné vyšší školy (BHS)** začínají rovněž po osmém školním roce a mohou být po pěti letech zakončeny maturitou. Nabídka odborných škol sahá od obchodních škol a akademií až po školy se sociálními obory, zemědělské a lesnické školy a širokou skupinu škol pro technická, hospodářská a umělecká povolání. Úspěšné zakončení těchto škol je chápáno jako kvalifikace pro výkon odpovídajícího povolání.

Terciální oblast

Úspěšné zakončení (maturita) na AHS (všeobecně vzdělávací vyšší škola) nebo na BHS (odborná vyšší škola) nebo složení odborné maturity umožňuje přístup na akademie a nástavby, odborné vysoké školy (Fachhochschulen) a univerzity. Od podzimu 2001 se platí na odborných vysokých školách a na univerzitách školné. Naproti tomu v přístupu na odborné vysoké školy a univerzity neexistuje žádné omezení. Nové zákony o studiu předpokládají pro odborné vysoké školy a univerzity tříleté bakalářské studium a na to navazující 1–2leté magisterské studium. Na odborných vysokých školách je možné též inženýrské studium. Absolventi magisterského nebo inženýrského studia jsou oprávněni absolvovat postgraduální studium zakončené doktorátem.

Francouzský systém

Francouzský školský systém má tři základní stupně – počáteční (základní) školy, střední, vysoké školy. Každý stupeň se dělí na cykly, každý cyklus na jednotlivá období podle typu a funkce školy. **Povinná školní docházka** je desetiletá, od 6 do 16 let.

Střední školy:

Střední školy se dělí na dva cykly. První cyklus – collége (nižší střední škola) je pro žáky věku 11/12 do 15/16 let. Druhý cyklus – lycée (vyšší střední škola) je pro žáky od 15/16 do 17/18 let věku.

Collége je čtyřletá a poskytuje všeobecné středoškolské vzdělání. První dva roky probíhá tzv. pozorovací cyklus, kde se všichni učí společně. Základními předměty jsou francouzština, matematika, cizí jazyk, dějepis, zeměpis, technická výchova, výtvarná a hudební výchova, tělesná výchova.

Další dva ročníky tvoří tzv. **orientační cyklus** – zde se žáci kromě pokračujících základních předmětů učí nové volitelné předměty (latina, řečtina, druhý cizí jazyk, úvod do technologie, rozšířený první cizí jazyk). Výběr volitelných předmětů je stanoven podle dalšího zaměření studia.

Po absolvování collége 10% žáků na odborných lyceích a 50% nastupuje do tříletého lycea, které vede k závěrečné zkoušce – bakalaureátu.

Po nástupu do lycea se musí student rozhodnout, kterou sérii (větev studia) zvolí a jaké povinně volitelné předměty bude studovat. Hlavní série se dělí na tři skupiny:

- všeobecná – vede ke všeobecnému bakalaureátu
- technická – vede k technickému bakalaureátu
- odborná – vede k technickému bakalaureátu

Ke všeobecnému bakalaureátu vedou série

A – humanitní: filozofie, literatura, jazyky a umělecké obory

B – sociálně ekonomická

C – matematika, fyzika

D – matematika, přírodní vědy

E – matematika a technika

série C, D, E tvoří přírodovědnou skupinu S

F – celkem 12 oborů, specializace pokrývající sféru průmyslu, zdravotní techniky, sociální péče a užitého umění

G – tři ekonomické specializace

H – informační technika

Každá série má tři typy předmětů – společné (základní), povinně a výběrově volitelné. V prvním ročníku lycea nejsou ještě studenti dělení. Společný všeobecně vzdělávací základ obsahuje francouzštinu, dějepis, zeměpis, občanskou nauku, první cizí jazyk, matematiku, volitelné a výběrové předměty, které mají v prvním roce menší podíl.

Hned na začátku je však třeba respektovat požadavky příslušného bakalaureátu – např. u A2 (literatura a jazyky) je třeba volit tři cizí jazyky, u B stačí jen dva.

Počet hodin bývá v prvním ročníku kolem 28 týdně, ve druhém 26 – 27 a ve třetím až 36 hodin týdně, protože si studenti přibírají další předměty, které je připravují na maturitu. Např. student série C (matematicko-fyzikální) má nejméně 8 hodin matematiky a fyziky týdně. Do školy se chodí 6 dní v týdnu a trvá obvykle do 15 - 16 hodin.

Ve Francii je přirozená integrace postižených – neexistuje společenská bariéra, tento přístup zde byl používán ještě dříve, než bylo roku 1869 stanoveno zákonem.

2.2 Pracovní list 11

1. Počet vzdělávacích systémů v Německu je:
  - pět
  - osm
  - šestnáct
  - osmnáct
  - dvacet

2. Povinná školní docházka v Německu trvá:
  - 8 let
  - 9 let
  - 11 let
  - 12 let

3. Ze SOŠ se v Německu lze hlásit:
  - na všechny typy VŠ
  - na vysoké odborné školy nebo univerzity, ale pouze toho zaměření, které měla SOŠ
  - pouze na odborné VŠ
  - nelze se hlásit na VŠ

4. Primární školy v Rakousku jsou:
  - tříleté
  - čtyřleté
  - pětileté
  - osmileté

5. Sekundární školy v Rakousku se dělí na:
  - základní a zvláštní
  - hlavní a nižší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy
  - hlavní a vedlejší
  - základní a hlavní

6. Povinná školní docházka ve Francii je:
  - osmiletá, od 5 do 13 let
  - devítiletá, od 6 do 15 let
  - desetiletá, od 6 do 16 let
  - dvanáctiletá, od 6 do 18 let

7. Střední školy ve Francii se dělí na:
  - nižší a vyšší
  - collége a lycea
  - střední školy a odborná učiliště
  - lycea a gymnázia
  - collége a zvláštní učiliště

Finský systém

Povinná školní docházka

Povinnou školní docházku zahajují děti po dovršení 7 let (nikoliv ve vztahu k akademickému roku, ale k roku kalendářnímu). Povinná školní docházka trvá 9 let. Základní škola je zajišťována městským úřadem v oblasti, kde má dítě trvalý pobyt. Ve Finsku je zhruba 450 obcí a každý městský úřad je zodpovědný za poskytnutí vzdělání všem dětem, které v dané oblasti žijí a dosáhly věku 7 let. Veškeré vybavení (např. učebnice) jsou dětem poskytovány zdarma. Každá škola také zajišťuje každý den dopravu žáků do školy, teplý oběd a zdravotnici.

Děti, které dovrší 6 let, mohou navštěvovat mateřskou školu, která je často součástí školy a je přípravným rokem před vstupem do školy. Docházka není povinná, městská část však musí tuto možnost pro děti zajistit. Základní vzdělávání končí ve věku 17 let žáka či dokončením 9. ročníku.

Střední školy

Přibližně 90% procent žáků základních škol pokračuje ve studiu na střední škole. Vzdělávání je opět bezplatně zajišťováno městskou částí a školy také poskytují teplý oběd. Střední vzdělávání poskytují gymnázia (na těch studuje 52% středoškoláků) a tříleté odborné školy s různým zaměřením. Finská gymnázia připomínají strukturou spíše školu vysokou. Studenti absolvují různé přednášky, od povinných po volitelné. Studium trvá přibližně dva až tři roky, záleží na úspěšnosti studenta.

Maturitní zkouška: studium na gymnáziu je zakončeno státní maturitní zkouškou.

Zkouška se skládá ze 4 povinných testů: test z mateřského jazyka (švédského či finského), druhého oficiálního jazyka (švédského či finského), cizího jazyka a dále buď z matematiky, nebo všeobecného testu. Zde si student vybírá z několika předmětů: biologie, zeměpis, chemie, fyzika, dějepis, občanská výchova, náboženství, etika, filozofie či psychologie. Jazyková zkouška se skládá ze dvou částí: poslechu a písemné části. Součástí zkoušky z mateřského jazyka je slohová práce. Testy jsou vytvořeny Výborem pro maturitní zkoušky, který se zodpovídá ministerstvu školství. Výbor také testy všech studentů hodnotí podle předepsaných kritérií. Maturitní večírky a oslavy se konají na jaře a na podzim, kdy maturanti dostávají speciální bílé čepice jako symbol úspěšného ukončení studia.

Vysoké školy

Po ukončení středního vzdělávání pokračují studenti ve studiu na univerzitách či polytechnikách.

Počet uchazečů o studium na VŠ je výrazně vyšší než kapacita otvíraných prvních ročníků VŠ. Proto jsou studenti přijímáni na základě výsledků státních maturitních zkoušek či kombinace výsledků maturitní zkoušky a vstupního testu.

Ve Finsku je velmi podporováno celoživotní vzdělávání, a tak není neobvyklé, že se dospělí, již pracující v jednom oboru, rozhodnou vyučit jiné profesi. Všechny úrovně vzdělávání jsou pro studenty poskytovány bezplatně. Vláda poskytuje kapitál pro různé účely: dopravu, obědy, ubytování na kolejích apod.

Vzdělávací systém v ČR

viz Pedagogika I. ročník

Úloha základního vzdělávání (podle rámcového vzdělávacího programu) navazuje na výchovu v rodině a na předškolní vzdělávání, povinně jej absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních vzdělávání.

Základní vzdělávání na 1. stupni

- usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání
- motivuje žáky k dalšímu učení
- založeno na poznávání individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka, jejich respektování a rozvíjení

Základní vzdělávání na 2. stupni

- pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní samostatné učení a utváření takových hodnot a postojů, které je vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a začlenění do společnosti

Úkolem základního vzdělávání je poskytovat všem dětem (bez rozdílu pohlaví, rasy, sociálního zařazení apod.) základy všeobecného vzdělání.

Instituce poskytující základní vzdělání mají tyto cíle (podle rámcového vzdělávacího programu):

- umožnit žákům osvojit si strategii učení a motivovat je pro celoživotní učení
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné a účinné komunikaci
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací, vnímavost a citlivé vztahy k lidem, svému prostředí i k přírodě
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit své fyzické, duševní a sociální zdraví
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet své schopnosti i reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci

V průběhu základního vzdělávání by měli žáci postupně získávat takové kvality osobnosti, které jim umožní pokračovat ve studiu, zdokonalovat se ve zvolené profesi a během celého života se dále vzdělávat a podle svých možností aktivně participovat na životě společnosti.

Národní program rozvoje vzdělávání v ČR – tzv. Bílá kniha

Bílá kniha je text strategického charakteru, systémový projekt, který formuluje myšlenkové východiska, obecné záměry a rozvojové programy. Je směrodatná pro další vývoj naší vzdělávací soustavy. Vychází z analýz a hodnocení školství.

Vznikla na základě usnesení vlády ČR z dubna 1999, kdy byly schváleny hlavní cíle vzdělávací politiky. 13. 5. 1999 byla zveřejněna „Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v ČR“. Jejím východiskem byly přijaté cíle. V letech 1999-2000 probíhala diskuse a 7. 2. 2001 byla na zasedání vlády schválena.

Obsahem Bílé knihy jsou:

- východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy
- předškolní, základní a střední vzdělávání
- terciální vzdělávání
- vzdělávání dospělých
- závěr – hlavní strategické linie vzdělávací politiky v ČR

Vzdělávací systém USA

Vzdělávací systém v USA je charakterizován vysokým stupněm decentralizace. Je to dáno i historickým vývojem.

Předškolní vzdělávání

Zahrnuje něco jako naše bývalé jesle, předškolní pečovatelská centra, mateřské školy. Existuje také „Head Start“, což je federálně podporovaný program pro sociálně slabé děti. Více než 64 procent 3 – 5leté populace je zahrnuto do předškolního vzdělávání a 52% těchto dětí je v celodenních programech. Většina pětiletých dětí navštěvuje veřejné mateřské školy. Velké množství základních škol nabízí předškolní vzdělávání.

Základní a střední vzdělávání

Základní a střední vzdělání zahrnuje celkem 12 roků vzdělávání. Organizace těchto dvou stupňů vzdělávání se výrazně liší v jednotlivých státech i školských distriktech. Obecně platí, že žáci stráví 6 – 8 roků na základním stupni, který pokračuje 4 – 6 roky středního vzdělávání. Poslední 4 roky střední školy jsou obvykle nazývány jako „high school“. Většinou je toto vzdělávání ukončováno ve věku 17 nebo 18 let. Absolventi mohou pokračovat ve vzdělávání na technických a učňovských vzdělávacích institucích, dvouletých místních nebo nižších „college“ nebo na čtyřletých „college“ nebo univerzitách.

Průměrná základní škola má kolem 470 žáků. Na průměrné střední škole najdeme kolem 700 žáků. Střední vzdělávání je obvykle děleno na dvě části – střední škola – „middle“ (nebo „junior high school“) a „high school“.

Všechny státy požadují školní docházku, ale délka povinné školní docházky se liší – ve 30 státech je do 16 let věku, v 9 státech do 17 let a v 11 státech + Washington D.C. do 18 let věku.

Žáci si učebnice půjčují zdarma od školy. V některých školách se nosí školní uniformy. Většina škol a tříd je smíšených, pouze v některých školách existují dívčí či chlapecké třídy. U soukromých škol se můžeme setkat např. s ryze dívčí školou.

Ve většině států trvá školní rok 180 dní. Školního roku začíná většinou koncem srpna nebo začátkem září a trvá do června. Vedlejší prázdniny jsou většinou dva týdny na konci prosince a jeden týden v březnu nebo v dubnu. Školní den obvykle trvá od 8 do 15 hodin.

Na nižším stupni základní školy jsou žáci v jedné třídě s jedním učitelem pro všechny předměty. Třída může navštěvovat tělocvičnu a knihovnu jedenkrát nebo dvakrát týdně. Žáci mají polední přestávku kolem 30 minut. Ve většině elementárních škol není vyučovací čas rozdělen na vyučovací hodiny. Učitelé rozhodují, kolik času se bude věnovat jednotlivým předmětům podle potřeb žáků.

Vyučovací den na středních školách se obvykle skládá z pěti nebo šesti vyučovacích period s krátkými přestávkami. Každý student střední školy má svůj rozvrh, který je určován rodiči, školou a studentem podle individuálních zájmů, studijních cílů a schopností. Učitelé na středních školách většinou zůstávají ve svých učebnách a studenti mění učebny podle svých individuálních rozvrhů.

Školy jsou vybaveny jídelnami nabízejícími obědy (většinou formou studených lunch boxů) nebo si žáci nosí jídlo z domu. Kolem jedné třetiny žáků v USA dostává oběd zdarma nebo za snížené ceny. Dotace přicházejí od federální vlády.

Pro žáky s bydlištěm mimo docházkovou vzdálenost (což je mimochodem vzdálenost velmi krátká), je nabízena zdarma doprava školními autobusy. Mnoho rodičů ovšem dováží děti do školy vlastními auty, studenti starší 16 let používají velmi často vlastní auta.

Jednotlivé státy stanoví obecnější kurikula, školské distrikty nebo školy obvykle rozhodují o učebnicích a určují spolu s učiteli detailní osnovy podle schopností žáků. Na elementárním stupni nejsou obvykle žáci rozdělováni podle schopností, ale v rámci tříd mohou být vytvářeny skupiny podle schopností žáků, většinou podle úrovně v oblasti čtení nebo matematiky.

Na středních školách je každému studentu vytvořen individuální studijní plán. Podle statistik studijní plány v 9. až 12. třídě (high school) sestávají většinou z čtyřleté angličtiny, čtyřletého kurzu historie nebo sociálních věd, tříletého kurzu matematiky, tříleté přírodní vědy, dvouletého kurzu cizího jazyka, dvou let umění, čtyř let technického a obchodního vzdělání, jednoho roku počítačů a dvou nebo tří let jiných předmětů.

Většina studentů graduuje na high schools ve věku 17 nebo 18 let.

V průběhu 90. let většina států vytvořila jednoznačný vzdělávací standard, který definuje vstupy a výstupy. V roce 2001 téměř všechny státy zavedly akademický standard popisující, co musí studenti vědět a být schopni používat v matematice, umění jazyka, přírodních a společenských vědách. Většina států má navíc standardizovaný obsah a výkonnostní standard definující základní postačující a pokročilou úroveň. Diskuse se pochopitelně vedou o úrovni těchto standardů – zda jsou příliš vysoké či nízké, zda jsou dostatečně jasné a relevantní.

Studenti dostávají hodnocení popisující jejich akademickou výkonnostní úroveň v každém předmětu. Hodnotící systém používá stupňů "A" až "F". Někdy, většinou na středních školách, je toto hodnocení převáděno do číselné stupnice.

Postup žáka do dalšího školního roku závisí na třídním hodnocení. Pokud je hodnocení slabé a učitel je přesvědčen, že žák není připraven postoupit do dalšího ročníku, opakuje ročník. V

tomto rozhodnutí hrají důležitou roli rodiče. Na základní škole je opakování ročníků spíše výjimečné.

V některých státech jsou zařazeny zkoušky pro přijetí na střední školy. Tyto zkoušky se výrazně liší v obsahu i významu.

Ve všech státech jsou používány testy ověřující úroveň a pokroky žáků. Jsou v souladu s akademickými a výkonnostními standardy. V některých státech jsou používány nabídnuté testy soukromých společností, jinde jsou tvořeny na úrovni školské administrativy. V každém případě má stát právo rozhodovat o druhu testových otázek (otevřenost, uzavřenost apod.).

Soukromé školy

Tvoří 24% všech škol v USA, navštěvuje je 10% všech žáků a učí tam 12% učitelů. 79% soukromých škol je školami církevními. Církevní školy jsou zcela nezávislé na státu a nejsou státem dotovány. Financování pochází zásadně z neveřejných zdrojů – soukromé zdroje, fondy, církve a hlavně školné, které je na základních a středních soukromých školách v průměrné výši 4689 USD ročně.

Relativně malé procento žáků ve věku 5 – 17 (asi 2%) se vzdělává v systému domácího vzdělávání.

Speciální školství

Mnoho federálních zákonů se týká vzdělávacích nabídek žákům s různými druhy postižení nebo znevýhodnění. Kolem 96% těchto žáků navštěvuje běžné školy, zbývající 4% navštěvují oddělená vzdělávací zařízení. Jde tedy o téměř totální integraci postižených a znevýhodněných žáků do „normálních“ škol. Také uvnitř škol je organizována integrace do normálních tříd, kde tito žáci stráví více než 80% vyučovací doby.

Speciální služby a postupy jsou poskytovány také žákům se speciálním nadáním nebo talentem. V některých státech jsou tyto služby zahrnuty do vzdělávacích zákonů.

Odborné a technické vzdělávání

Historicky bylo cílem odborného vzdělávání připravit žáky pro vstupní úroveň v zaměstnáních nevyžadujících vyšší stupeň. Tento tradiční pohled se v poslední době posouvá k širší přípravě rozvíjející akademické, odborné a technické kompetence žáků. Odborné a technické vzdělávání je nabízeno na úrovni středního a vyššího středního vzdělání a celoživotního vzdělávání dospělých.

Na úrovni středních škol mají některé státy dobře rozvinuté odborné vzdělávací programy s výučními příležitostmi. Většina studentů vyššího středního odborného vzdělávání absoljuje praktickou výuku se svými učiteli a uzavírá dílčí pracovní smlouvy během svého posledního ročníku (12. třída). Podle amerických zákonů je limitována pravidelná pracovní možnost věkem 18 roků. Proto se většina odborné a technické přípravy objevuje až na postsekundární úrovni. Na této úrovni nabízí odborné vzdělávání tisíce institucí zahrnujících tzv. community colleges (něco jako vyšší odborné školy), odborně technické instituty, soukromé obchodní a odborné školy, zaměstnavatelské vzdělávací instituce, odborové instituce, profesní asociace a další služby.

Vysoké školství

Ve Spojených státech je více než 600 veřejných a téměř 1800 soukromých čtyřletých vysokých škol (colleges) a univerzit. Akademické tituly udílené na těchto školách zahrnují bakalářský stupeň a graduované tituly – magisterský a doktorandský stupeň. Nejčastějším „undergraduate“ titulem je bakalář. Je obvykle udělován na základě čtyřletého denního studia. „Associate degree“, nabízený na tzv. „community college“, vyžaduje dvouleté denní studium.

Základním „graduate“ titulem je master's degree, který požaduje obvykle jednoleté nebo dvouleté denní studium po bakalářském studiu. Vědecké doktorské tituly (Ph.D. nebo jeho ekvivalenty) obvykle vyžadují nejméně 5 – 7 roků po bakalářském studiu.

Mnoho vysokoškolských studentů využívá zaměstnání na částečný úvazek, aby mohli krýt část studijních nákladů, jiní mohou dosáhnout na granty, stipendia a půjčky. Více než polovina studentů na postsekundární úrovni dostává některou z forem finanční pomoci. Stipendia a granty jsou zpravidla udělovány různými nevládními organizacemi, ale také státy. Nejdůležitějším zdrojem v této oblasti je ale federální vláda, která poskytuje více než 60 mld USD ročně na granty a půjčky.

Nizozemský systém

Podle Zákona o povinném vzdělávání z r. 1985 je délka povinné školní docházky 11 let. Předškolní výchova je začleněna do systému povinné školní docházky a mateřská škola je organicky propojena se základní školou. Žák začne chodit do školy v měsíci následujícím po dovršení 5 let věku a končí s koncem školního roku, v němž dovršil 16 let. Šestnáctiletí, kteří již nepokračují v dalším intenzivním studiu, jsou povinni navštěvovat školu 1 – 2 roky nejméně 2 dny v týdnu.

Vzdělávací systém zahrnuje tyto základní součásti:

- základní škola (4/5 – 12 let)
- zvláštní základní a střední školy (3 – 20 let)
- střední školy (12 – 18/20 let)
- všeobecné a odborné
- vysoké školy (až od 18 let): univerzity, technické vysoké školy a koleje, Otevřená univerzita
- instituce pro vzdělávání dospělých

Základní školy poskytují základní vzdělání pro veškerou normální populaci do věku 12 let. Obecné cíle jsou stanoveny státem. Každé 2 roky kompetentní pracovníci (vedení školy, školní rada, inspektoři, místní samospráva a další) vypracovávají plán školy obsahující speciální cíle školy, učební plán, organizaci školní práce, kritéria hodnocení žáků apod. (např. formy zvláštní péče o děti s pedagogickými problémy). 70 % základních škol je soukromých. Počet žáků se pohybuje od 60 do 200.

Zvláštní školy navštěvují žáci mentálně či fyzicky handicapovaní a žáci s pedagogickými problémy. V současné době jejich počet stoupá a dosahuje již 100 000. Provozovateli zvláštních škol jsou kromě státu také nadace a církev.

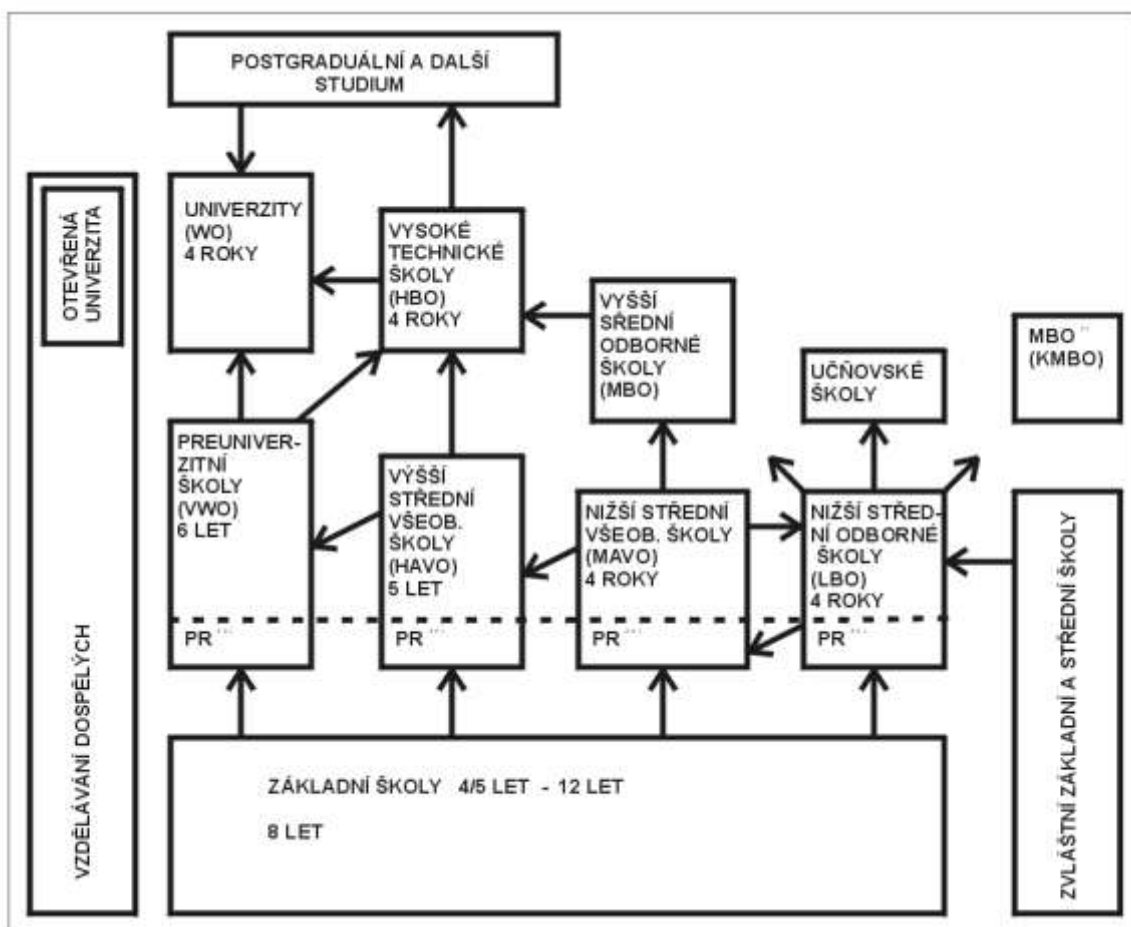
Střední školy představují čtyři základní typy:

- preuniverzitní vzdělávání – VNO (gymnázia, athenea, lycea) – 6 let připravují studenty pro studium na vysokých školách
- vyšší všeobecně vzdělávací střední školy – HAVO – 5 let; připravují 5 let studenty především na vyšší odborné vzdělávání
- nižší všeobecně vzdělávací střední školy – MAVO – 4 roky; otevřené, studenti pokračují ve studiu na vyšší střední všeobecně vzdělávací škole nebo na odborných školách
- nižší střední odborné školy – LBO – (3) 4 roky, poskytují předprofesní přípravu, studenti pak získávají profesní přípravu na odborných učilištích, na vyšších středních odborných školách nebo v dalších formách odborné přípravy; na všech středních školách je 1. ročník tzv. „přestupový“, tj. slouží k vyjasnění dalších předpokladů a zaměření studia

Vysoké školy zahrnují univerzity, odborné vysoké školy a Otevřenou univerzitu.

První stupeň vysokoškolské přípravy trvá 4 roky a obsahuje nejvýše 1 rok propedeutické fáze studia. Druhý stupeň studia je zaměřen na prohlubování odbornosti, specializační studium, přípravu na vědeckovýzkumnou činnost. V Nizozemsku je 14 univerzit (včetně Otevřené univerzity), které poskytují teoretickou a praktickou přípravu na široké spektrum povolání. Základními funkcemi univerzit jsou provádění výuky, výzkumné činnosti a transformace poznatků ve prospěch komunity. Tato funkce je označována jako „služba komunitě“.

Struktura nizozemského školství je nejlépe popsána následujícím obrázkem:

Anglický systém

Povinná školní docházka pro děti v Anglii začíná po dovršení 5 let (od nejbližšího trimestru) a trvá až do posledního červnového pátku ve školním roce, ve kterém děti dosáhnou věku 16 let. Žáci zpravidla přecházejí z **primary school** (obdoba 1. stupně základní školy v Česku) na **secondary school** (obdoba 2. stupně základní školy s prvním ročníkem střední školy) ve věku 11 let. Většina **secondary schools** v Anglii má všeobecné zaměření a nevyužívají při přijímání žáků přijímací pohovory. Rodiče se mohou rozhodnout pro vzdělávání svých dětí doma. V takovém případě musí kontaktovat Local Authority, která tuto možnost odsouhlasí.

Učební osnovy pro **primary schools** jsou stanoveny na celonárodní úrovni. Na některých školách může být učivo vyučováno pomocí témat, která pokrývají všechny předměty národních osnov. Na **secondary schools** studenti studují tyto předměty: umění a design, občanská výchova, design a technologie, angličtina, zeměpis, historie, informatika, matematika, cizí jazyky, hudební výchova, tělesnou výchova, přírodní vědy, náboženská výchova a předmět, ve kterém se učí, co je třeba pro jejich budoucí povolání (Careers Education). V devátém ročníku mají studenti možnost rozhodnout se, ze kterých předmětů chtějí dělat zkoušku GCSE (nejnižší akademická kvalifikace). Při výběru předmětů na zkoušku GCSE se lze rozhodnout pro kvalifikaci v rodném jazyce, protože to může dítěti umožnit ukázat jeho jazykové schopnosti.

Národní curriculum (osnovy) je rozděleno do 5 stupňů:

Foundation stage (základní stupeň)	Věk 3-5	Školka a předškolní výchova
Key stage 1 (první stupeň)	Věk 5-7	Ročník 1-2
Key stage 2 (druhý stupeň)	Věk 7-11	Ročník 3-6
Key stage 3 (třetí stupeň)	Věk 11-14	Ročník 7-9
Key stage 4 (čtvrtý stupeň)	Věk 14-16	Ročník 9-11

Každý stupeň trvá několik let. Školy mají možnost zorganizovat si výuku v těchto časových intervalech podle toho, co považují za nejlepší. Školy si každý rok vytvářejí vlastní plány pro každý trimestr a pro každý školní rok.

Žáci jsou hodnoceni na základě národních testů (známých pod zkratkou SAT) na konci každého stupně v měsíci květnu.

Hodnocení prvního stupně (Key stage 1) z anglického jazyka a matematiky probíhá v sedmi letech. Předpokládá se, že většina žáků dosáhne stupeň 2 +.

Hodnocení druhého stupně (Key stage 2) z anglického jazyka, matematiky a přírodních věd probíhá v jedenácti letech. Předpokládá se, že většina žáků dosáhne úrovně 4 +.

Hodnocení třetího stupně (Key stage 3) z anglického jazyka, matematiky a přírodních věd probíhá ve čtrnácti letech. Předpokládá se, že většina žáků dosáhne úrovně 5 / 6.

Čtvrtý stupeň (Key stage 4) je hodnocený na základě úrovně dosažené z národní kvalifikace známé jako GCSE. Většina studentů se snaží dosáhnout alespoň 5 známek v rozmezí A * a C.

Ačkoli žáci skládají národní hodnotící zkoušky nebo školní zkoušky na konci každého školního roku, je důležité vědět, že v případě, že žák dosáhne špatného hodnocení, neznámá to, že bude muset opakovat ročník.

Vzdělávání po 16. roce

Vzdělávání po dovršení 16 let není v Anglii povinné. Studenti se mohou rozhodnout pokračovat ve vzdělávání nebo začít pracovat. Je mnoho možností pro ty, kteří se rozhodnou pokračovat v dalším studiu.

Studenti mohou pokračovat ve studiu na školách, které poskytují vzdělávání po 16. roce, známé pod názvem **Sixth Form** nebo mohou jít na **Further Education College**.

2.3 Literatura

OURODA, K. *Komparativní pedagogika pro doplňující pedagogické studium*. Filozofická fakulta MU, 2007.

PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006

WALTEROVÁ, E. *Srovnávací pedagogika: vývoj a proměny v globálním kontextu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006

2.4 Pracovní list 12

1. Povinná školní docházka ve Finsku trvá:
  - osm let
  - devět let
  - deset let
  - jedenáct let
  - dvanáct let

2. Střední vzdělání ve Finsku poskytují:
  - střední učiliště
  - střední školy
  - gymnázia
  - odborné školy

3. Národní program rozvoje vzdělávání v ČR se nazývá:
  - Bílá kniha
  - Červená kniha
  - Modrá kniha
  - Zelená kniha
  - Černá kniha

4. Poslední 4 roky střední školy v USA se nazývají:
  - colleges
  - middle
  - junior school
  - high school

5. V Nizozemí je povinná školní docházka:
  - osm let
  - devět let
  - deset let
  - jedenáct let
  - dvanáct let

6. Vysoké školy v Nizozemí zahrnují:
  - vysoké škola a vyšší odborné školy
  - Univerzity a vyšší odborné školy
  - odborné školy a odborné vysoké školy
  - univerzity, odborné vysoké školy a Otevřenou univerzitu
  - Otevřenou univerzitu a vyšší odborné školy

7. Základní školství v Anglii se dělí na:
  - primary school a secondary school
  - základní a zvláštní
  - middle school a junior school
  - high school a colleges

3 Projektování výchovné činnosti

3.1 Význam a zásady plánování

Plán je předpokladem účinné výchovy, cílevědomé stanovení úkolů odstraňuje nahodilost, zajišťuje systematické, postupné a komplexní výchovné působení.

Východiskem plánu je aktuální situace zařízení – kde se nalézá, kam chce pokračovat a dospět, co akcentuje. Každé zařízení by mělo mít dlouhodobější koncepci a z ní vyplývající cíle, které na základě konkrétních podmínek (prostorových, materiálních, personálních...) chce a může realizovat. Základním předpokladem plánování je znalost dokumentů – RVP, zákonů, vyhlášek.

Zásady plánování

Základním požadavkem je funkčnost, tedy využitelnost v praxi. Aby plán byl skutečně funkční, je třeba respektovat následující zásady:

- **cílevědomost** – znalost všech úrovní cílů
- **kontinuita** – návaznost na předchozí výsledky, dosaženou úroveň
- **konkrétnost** – přesná, jednoznačná, výstižná formulace
- **přehlednost, stručnost** – po stránce obsahové, stylistické, formální
- **komplexnost** – jednota výchovy a vzdělání, jednota stránky kognitivní, emocionální, konativní
- **konstruktivnost** – formulovat úkoly tak, aby bylo možné jejich tvořivé využití, obměna
- **kontrolovatelnost** – východisko pro evaluaci

Druhy plánů

V praxi se rozlišují převážně podle časového úseku, pro který se tvoří:

- **plány dlouhodobé** rozpracovávají hlavní výchovně vzdělávací úkoly pro celé zařízení (např. v MŠ jsou součástí školních vzdělávacích programů); převážně mají podobu ročního plánu, mohou být i na delší časový úsek; tento plán zpracovává ředitel ve spolupráci se zaměstnanci
- **střednědobé plány** se zpracovávají většinou na období jednoho měsíce až týdne, pro konkrétní třídu, oddělení, výchovnou skupinu apod.; tento plán mívá podobu integrovaného bloku v jednom zastřešujícím tématu; obsahuje rozvržení a utřídění cílových požadavků, obsahu a stanovení organizačních forem (pedagog zaznamená, čemu chce děti v rámci bloku – tématu naučit, co rozvinout, podporovat, jaké poznatky a zkušenosti zprostředkovat, jaké postoje vytvářet, jaké hodnoty přiblížit)
- **krátkodobým plánem** je denní příprava; je promyšleným metodickým rozpracováním cílů stanovených v týdenním nebo měsíčním plánu, zabývá se otázkami organizace, volby metod, prostředků

Cíle a jejich struktura

Cíl vyjadřuje záměry vzdělávání a účely, je konkretizací žádoucího stavu vychovávaných. Pedagog formulací cíle projektuje žádoucí výsledek výchovy vychovávaných. Cíl má ve své

formulaci ideální charakter – to znamená, že existuje jako myšlenka, možnost, která se má stát skutečností.

Stanovení cíle musí být reálné a přiměřené, tj. takové, aby bylo splnitelné – existují prostředky a podmínky k jeho dosažení, odpovídá vnitřním a vnějším podmínkám.

Pedagogické funkce cílů

Pedagog si pomocí správně formulovaného cíle uvědomí, čeho chce dosáhnout, jaké prostředky použije, jak jednotlivé činnosti uspořádá, a to na základě respektování individuálních zvláštností každého dítěte.

- **orientační** – jsou pedagogickou normou, která určuje a popisuje dílčí stav osobnosti vychovávaného, kterého má být dosaženo, pro pedagoga jsou předpisem, který mu napovídá, k jakým výchovným metám má vychovávané přiblížit
- **motivační** – podněcují zdravou nespokojenost s dosaženou úrovní, orientují pozornost vychovatelů k dosahování vytčených perspektiv, stimulují k aktivitě, hledání cest, překonávání překážek
- **realizační** – cíle pomáhají proměňovat představy ve skutečnost, jsou výchozím momentem zvyšování efektivity a kvality výchovy, jsou předpokladem uvědomělého výběru účinných prostředků výchovy
- **regulační** – jasné a jednoznačné cíle jsou předpokladem účinné kontroly a sebekontroly, hodnocení výchovně vzdělávacích výsledků, pedagog srovnává žádoucí výsledek, tj. cíl s aktuální dosaženou hodnotou, se skutečným výsledkem

Druhy cílů

1) podle rozsahu:

- **obecné** (vzdělávací) – výchovné ideály platné v dané výchovně vzdělávací soustavě, jsou obsaženy v dokumentech centrálních institucí, vyjadřují představu společnosti o poslání vzdělání na určitém stupni
- **konkrétní** – (cíle výuky) platí ve vymezených podmínkách – např. věk, instituce
- **jedinečné** – stanovuje si vychovatel v bezprostředním výchovně vzdělávacím procesu, jsou formulovány pro konkrétní situace, akce, řízené aktivity apod.

2) podle náročnosti:

- maximální
- optimální
- minimální

3) podle časového trvání:

- krátkodobé
- střednědobé
- perspektivní

V současném vzdělávání jsou cílovou kategorií, vyjádřenou v podobě výstupů, **klíčové kompetence**. Jedná se o soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince

Struktura formulace cílů

Cíl by měl být formulovaný tak, aby jasně vyjádřil, co by dítě mělo umět po skončení určitého času (dne, týdne, měsíce) věnovaného učení. Zahrnuje hodnoty, postoje, dovednosti, poznatky.

Cíl musí být formulovaný reálně, přiměřeně, konkrétně, v návaznosti na vyšší cíle, má být kontrolovatelný. Měl by obsahovat 3 složky:

- 1) **požadovaný výkon** vychovávaného – nejlépe se vyjadřuje slovesy ve tvaru dokonavém, např. nakreslit, složit, porovnat, sestavit, reprodukovat
- 2) **normu výkonu** – stanovuje se minimální kvalita a úroveň výkonu vyhovující splnění daného cíle, např. bezchybně, čistě
- 3) **podmínky výkonu** – blíže vymezují způsob řešení, např. samostatně, s dopomocí, s využitím pomůcek

Uvedené složky nelze uplatňovat mechanicky, vždy je třeba vycházet z konkrétních podmínek a našich záměrů.

Nesprávné formulace: cíl nemá být popisem činnosti učitelky – např. seznámit děti s..., rozvíjet u dětí..., chybná je přílišná obecnost, např. rozvoj jazykových dovedností, rozvoj jemné motoriky...

Výchovně vzdělávací obsah

Obsah výchovně vzdělávací činnosti slouží k realizaci cíle. Pojem obsah je vymezen jako souhrn vědomostí, dovedností, návyků, schopností a způsobů jednání uspořádaný v celistvý systém. Jeho stanovení je závislé na potřebách společnosti, na vývoji společenského poznání a samozřejmě na potřebách a možnostech vychovávaných dětí.

Členění obsahu:

- ve **školní praxi** zavedené na **vyučovací předměty** (matematika, jazyky, chemie)
- v **mimoškolní výchově** se obvykle používá členění na **výchovné složky** (tělesná výchova, pracovní výchova, rodinná výchova, estetická výchova, mravní výchova, ekologická výchova, dopravní výchova)
- **předškolní vzdělávání** má obsah strukturovaný do **oblastí, které odrážejí vývoj dítěte** – dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět

Uspořádání obsahu:

- **cyklické** – to znamená, že ve vyšším ročníku se cyklus vrací k tématu v pokročilejší podobě
- **lineární** – k probranému učivu se již nevrací

Plánování obsahu je stanovením konkrétní náplně, kterou se realizují cíle – např. v MŠ se pracuje s tématy, tj. širšími obsahovými bloky, které vycházejí z různých motivačních témat, např. „svět je samá pohádka“, „až já budu velká“, „všichni máme svoje doma“, nebo z ročních období, slavností, událostí během roku atd.

3.2 Pracovní list 13

1. Vyjmenujte alespoň čtyři zásady plánování:

2. Cíle motivační:
  - pomáhají proměňovat představy ve skutečnost
  - jsou předpokladem účinné kontroly a sebekontroly
  - určují a popisují dílčí stav osobnosti vychovávaného
  - podněcují zdravou nespokojenost s dosaženou úrovní

3. Na stránce www.nuov.cz v kategorii Rámcové vzdělávací programy, obory Lo a M vyhledejte RVP 75-41-M/01 Sociální činnost, vyhledejte hlavní cíle středního odborného vzdělávání a vypište je:

4. U každé skupiny hlavních cílů zformulujte minimálně pět dílčích cílů:

5. Tento RVP stanovuje obsah vzdělání, vypište Vzdělávací oblasti a obsahové okruhy:

3.3 Metody vzdělávání a výchovy

Pojem metoda

Jedná se o určitý způsob činnosti, kterým žáci zpracovávají v průběhu výchovné akce učivo tak, že u nich nastává učení a z něj vyplývající osvojení učiva, spojitě s tím tvoří jev „metoda“ též způsob činnosti učitele, kterým je žákova činnost (učení) řízena, přičemž činnost žáka i učitele tvoří společný celek, jímž je naplňován výchovně vzdělávací cíl.

Požadavky na metody

Účelem metod není pouze předávat vědomosti a dovednosti, ale rozvíjet schopnost učit se, hledat a objevovat nové, rozvíjet osobnost dítěte, podporovat aktivní samostatnou činnost dětí, interakci mezi pedagogem a dítětem. K tomu musí metoda být:

- **informativně nosná** – snadné předávání, zprostředkování informací
- **formativně účinná** – rozvíjí všechny složky osobnosti, poznávací procesy, samostatnost
- **přirozená** – metoda děti motivuje, aktivizuje, dítě má pocit přirozené činnosti
- **hospodárná** – změny v osobnosti dítěte probíhají v krátké době, za minimálního úsilí dítěte i pedagoga
- **přiměřená** – odpovídá věkovým i individuálním zvláštnostem dítěte
  - odpovídá schopnostem pedagoga
  - respektuje požadavky hygieny duševní práce (čas, střídání činností)

Klasifikace vzdělávacích metod

Pro klasifikaci je možno použít různá kritéria:

1) podle zdroje získávání poznatků

- **metoda bezprostředního poznávání**
- **metoda názorná** – podstatou je smyslové poznávání (pozorování, předvádění, prohlížení)
- **metoda praktická** – podstatou je aktivní činnost dítěte, přímá zkušenost (hra, nácvik pohybů, výtvarné a pracovní činnosti, experiment)
- **metoda zprostředkovaného poznávání**
- **metody slovní** – monologické (vysvětlení, popis, vyprávění)
  - dialogické (rozhovor, beseda, dramatizace)
  - práce s knihou

2) podle fáze vzdělávacího procesu

- **metody motivační** – působí na pohnutky, potřeby dětí, aktivizují děti k činnosti
- **metody expoziční** – zprostředkovávají vědomosti, dovednosti, rozvíjejí schopnosti
- **metody fixační** – jsou zaměřené na opakování, procvičování, vedou k uspořádání vědomostí, utváření dovedností, upevňování návyků

3) podle organizace vzdělávacího procesu

rozdílovacím kritériem je způsob interakce mezi pedagogem a dítětem

- **metody kolektivní** (hromadné, frontální) – interakce pedagoga se skupinou dětí
- **metoda skupinová** – interakce mezi dětmi
- **metoda individuální** – interakce pedagoga s dítětem

4) podle charakteru poznávací činnosti, míry samostatnosti dítěte

- metody heterodidaktické – pedagog je řídící, vedoucí činitel, „učí“
- metody autodidaktické – „samoučení“ – pedagog navozuje pouze podmínky

5) podle užitých logických postupů

- metoda induktivní – k obecnému
- metoda deduktivní – ke zvláštnímu
- metoda srovnávací
- metoda analytická – k částem
- metoda syntetická – k celku

Charakteristika vybraných vzdělávacích metod

Pozorování – v praxi předškolní a mimoškolní výchovy patří mezi nejčastěji používané. Podstatou metody pozorování je zaměřené vnímání, při pozorování se jedná o cílevědomé, plánovité, řízené, organizované poznávání skutečnosti. Vede k obohacování smyslových zkušeností dítěte a prohlubování jeho představ.

V praxi je možno rozlišit pozorování různých druhů:

- **přímé** – probíhá v přirozených podmínkách (louka, ulice). Poznání při něm je komplexní, dítě vnímá předměty a jevy ve vztazích a souvislostech. V jeho neprospěch hovoří výskyt rušivých vlivů, horší soustředění pozornosti dětí, větší nároky na organizaci.
- **nepřímé** – probíhá mimo přirozené prostředí (třída). Využívá se především tehdy, je-li třeba zaměřit pozornost dětí na detaily. Jeho nevýhodou je vytržení ze souvislostí.
- **prohlížení** – využívá se převážně v případech, kdy není možno pozorovat skutečné objekty. Ty jsou nahrazeny modely, ilustracemi, fotografiemi. Běžně se využívá jako doplněk přímého pozorování.

V praxi by mělo pozorování probíhat od celku k částem, od přímého pozorování k nepřímému a k prohlížení.

Z hlediska trvání se rozlišuje pozorování **krátkodobé**, které probíhá jednorázově a zaměřuje se obvykle na jednotlivé vlastnosti pozorovaných objektů, a pozorování **dlouhodobé**, které sleduje změny, vývoj pozorovaných objektů.

Předvádění a experiment – tyto metody umožňují bližší objasnění jevů, poznání zákonitostí, poznání vlastností... Jejich kladem je možnost přípravy, není zde žádné časové omezení.

Exkurze – může jí být i vycházka s předem stanoveným cílem. Vysoká účinnost je dána spojením bezprostředního poznání s citovými zážitky dětí. Je důležitá předchozí příprava, komplexní zajištění průběhu.

Rozhovor – patří mezi slovní metody. V předškolní a mimoškolní výchově se hojně využívá. Může ho iniciovat i samo dítě. Rozhovory iniciované pedagogem využívané ke vzdělávacím cílům rozlišujeme na zjišťující a problémové. **Zjišťující** rozhovor slouží ke zjištění znalostí dítěte. Důležitá je správná formulace otázek, ty musí být jasné, stručné, konkrétní, chybné jsou nápovědné, široké a neurčité. **V problémovém** rozhovoru pedagog klade dětem otázky, na které předem neznají odpověď. Ta je výsledkem samostatného řešení, logického závěru na základě dílčích znalostí a zkušeností. Tyto otázky jsou tvořivé, podněcují představivost dětí, neexistuje jen jedna správná odpověď – bývá řada možných příkladů řešení, dítě uplatňuje schopnost vidět věci v širších souvislostech.

Popis – jedná se o metodu, která se zaměřuje se na charakteristické vlastnosti a znaky předmětů, jevů, pracovních postupů. Pro děti je tato metoda náročná, využívá se ve spojení s vnímáním.

V praxi je třeba volit rozmanité metody, neexistuje univerzální ani ojedinělá metoda pro jednotlivé vzdělávací postupy. Pro správný výběr metod jsou důležité odborné znalosti pedagoga, jeho tvořivost, iniciativa, neboť pedagog volí metody podle podmínek, s ohledem na věkovou a individuální zvláštnosti dětí.

Je třeba, aby pedagog navozoval a usměrňoval smysluplné a vnitřně motivované činnosti a neuchyloval se k cestě vnějšího tlaku na dítě.

Každá výchovná složka má své specifické metody, které odpovídají charakteru jejího cíle a obsahu.

Přehled výchovných metod – jak účinně chválit a oceňovat

Pozitivní ocenění a povzbuzení potřebují všechny děti.

Požadavky – podstatou je slovní poučení o požadovaném nebo nežádoucím chování, sdělení konkrétních dílčích pravidel. Požadavek může být formulován jako prosba, přání, rada, pokyn, doporučení, návod, vybídnutí povel, rozkaz, výstraha. Při vyslovení požadavku je třeba mít na zřeteli přiměřenost, stručnost, srozumitelnost, jednotnost. Převažovat musí kladné požadavky, užití záporných je výjimečné.

Vysvětlení – jeho podstata je v objasnění podstatných souvislostí chování, jednání. Vysvětlení vede k pochopení příčin a následků, pochopení pravidel, citovému ztotožnění dítěte s požadavkem. Vysvětlení musí být dítěti přístupné, srozumitelné, zajímavé, musí být použito v pravou chvíli, ve správné míře a ve spojení s přímou zkušeností.

Příklad – jedná se o metodu přímého užití vzoru. Jejím východiskem je tendence dítěte k napodobování. Příkladem chování jsou dítěti rodiče, sourozenci, pedagog, vrstevníci, filmoví a literární hrdinové. Převažovat musí příklady kladné, které vedou k nápodobě. Záporné, tzv. odstrašující, je třeba užívat uváženě tehdy, mohou-li posilovat zábrany.

Povzbuzení – tato metoda se využívá k podněcování žádoucích a tlumení nežádoucích způsobů chování. Kladné povzbuzení dítě motivuje. Záporné má podobu pochybnosti a užíváme ho ojediněle.

Hodnocení – zahrnuje metody pochvaly a trestu. **Pochvala** je metoda vyvolávající kladný citový zážitek, posiluje sebevědomí, vyvolává iniciativu, tvořivost. Může mít mnoho podob, např. souhlas s chováním dítěte vyjádříme pohledem, pohlazením, slovem, materiální odměnou. **Trest** vyvolává negativní citový zážitek, většinou ho použijeme k okamžitému zastavení nežádoucího chování nebo posilování zábran. Při udělování trestů i odměn je důležité uplatňování individuálního přístupu, přiměřenosti, spravedlnosti, dítě musí trest chápat.

1.4 Pracovní list 14

1. Vyjmenujte alespoň tři požadavky na metody výchovy:

2. Mezi metody podle fáze vzdělávacího procesu nepatří:
  - metoda praktická
  - metoda fixační
  - metoda slovní
  - metoda skupinová
  - metoda motivační

3. Mezi metody podle organizace vzdělávacího procesu patří:
  - metoda praktická
  - metoda fixační
  - metoda slovní
  - metoda skupinová
  - metoda motivační

4. Metodu, jejíž podstatou je aktivní činnost dítěte, přímá zkušenost (např. hra) nazýváme:
  - metoda expoziční
  - metoda slovní
  - metoda induktivní
  - metoda motivační
  - metoda praktická

5. Jaké metody zahrnuje hodnocení pedagoga:

6. K následujícím vzdělávacím metodám vymyslete konkrétní činnost pro žáky (např. metoda rozhovoru – příklad výuka cizího jazyka, dvojice žáků vede rozhovor na téma moje rodina):
  - pozorování – např.:

  - exkurze – např.:

  - popis – např.:

3.5 Zásady výchovy a vzdělávání

Zásady jsou obecné přístupy získané pedagogickou zkušeností a ověřené výzkumem, které vyjadřují poznané zákonitosti pedagogického procesu. Jsou podmínkou úspěšnosti a efektivity pedagogického procesu, tj. zvládnutí učiva za co nejkratší dobu, s nejmenší námahou dítěte a s co nejlepším výsledkem.

Přiměřenost – znamená, že stanovení cíle, volba obsahu a metod musí být v souladu s věkovou vyspělostí a dosavadní úrovní, tj. s dosavadními znalostmi a schopnostmi vychovávaného. Respektovat přiměřenost znamená dodržovat pedagogický postup od blízkého k vzdálenému, od známého k neznámému, od konkrétního k abstraktnímu. Pedagog musí znát věkové a individuální zvláštnosti dětí. Proto je důležité, aby pedagog měl dostatečné znalosti z vývojové psychologie, aby ve své práci uplatňoval pedagogickou diagnostiku. Porušení zásady přiměřenosti vede k přeceňování nebo podceňování dítěte.

Názornost – znamená respektování postupu procesu poznávání od bezprostředního ke zprostředkovanému, vyjadřuje požadavek styku dítěte s poznávanou skutečností prostřednictvím smyslového nazírání předmětů a jevů skutečnosti. Zároveň pedagog systematicky rozvíjí nazírací a představovací schopnosti (vnímání, představy, fantazii). Úloha názoru je **motivační**, názor vyvolává zájem dítěte o činnost, názor slouží jako **zdroj poznatků**, a umožňuje tak vytvoření správné představy, názor také **usnadňuje zapamatování**, celý poznávací proces je s využitím názoru rychlejší a snazší.

Čím je dítě mladší, tím je názor důležitější, podle možností se snažíme zapojit více analyzátorů (multisenzoriální přístup).

Uvědomělost a aktivnost – podmínka úspěchu je ve vnitřním zaujetí dítěte, jeho ztotožnění se s požadavkem. Znamená to, že pedagog se opírá o zájem dítěte, stimuluje ho vhodnou motivací, aktivizuje jeho poznávací, citové i volní procesy, soustavně ho vede k aplikaci a praktickému využívání získaných vědomostí, rozvíjí jeho tvůrčí přístup ke skutečnosti. Výsledkem je samostatné myšlení, pohotové rozhodování, odpovědné a uvážlivé jednání. Nerespektování této zásady znamená vynucení, dril.

Komplexnost – znamená působit na všechny složky osobnosti dítěte – kognitivní, emocionální, konativní, sociální i morální.

Důslednost – jedná se o vytrvalé vyžadování plnění kladných požadavků. Na jejich základě se vytváří dynamický stereotyp, návyky.

3.6 Prostředky

V každé lidské činnosti je dosažení cíle možné jen za pomoci přiměřených prostředků. Prostředky jsou předměty, vztahy, procesy, které pedagog využívá k dosažení cíle.

Výchovné prostředky jsou ty, které slouží k dosažení výchovně vzdělávacích cílů. Výchovným prostředkem se může stát každá vnější i vnitřní podmínka výchovy, jestliže ji pedagog využívá k dosažení vytčených cílů, v prostředek se mění pouze ty podmínky, které jsou využívány cílevědomě, záměrně (např. pedagogův hlas je vnitřní podmínkou – pokud ho záměrně moduluje, aby tak děti motivoval, stává se prostředkem). Přehled a soupis prostředků není možný pro jejich značné množství.

Základní rozdělení prostředků v pedagogice:

- **prostředky v širším smyslu** – sem patří soubor všech výchovných činitelů a institucí (rodina, škola, sdělovací prostředky)
- **prostředky v užším smyslu**, které zahrnují činnosti dětí, materiální vybavení, obsahy, metody, formy činnosti

3.6 Vyučovací proces

Vyučovací proces vychází ze stanovených cílů, má konkrétní obsah, promyšlené didaktické podmínky, je společnou činností pedagoga a dítěte. Ve vyučovacím procesu se jako hlavní prostředek uplatňuje **řízené učení**, z hlediska pedagoga se tedy jedná o činnost předem promyšlenou a naplánovanou.

Zahrnuje proces učení, tj. činnost probíhající u učícího se jedince a proces vyučování, což je řídicí činnost pedagoga, vytváření a organizace podmínek pro učení.

Ve škole se obvykle realizuje v organizační formě vyučovací hodiny, v mateřské škole např. jako zaměstnání, ve školní družině např. jako zájmová činnost.

3.6.1 Etapy vyučovacího procesu

Činnost pedagoga před vyučováním:

- konkretizace cílů a úkolů vzhledem k podmínkám
- konkretizace obsahu
- volba prostředků vyučování – tj. metoda, organizační forma, pomůcky

Proces vyučování – je součinností mezi pedagogem a dítětem; základním prvkem v něm je dítě, jednotlivé složky vyučovací situace se zaměřují na cesty, jak na dítě působit

Fáze vyučování:

- 1) **motivace** – souhrn činitelů, které podněcují, směřují a udržují chování člověka.
  - **podnět k učení a zaměření pozornosti určitým směrem** – motivace k účasti na činnosti – jedná se o navození vyučovací situace, vyvolat vnitřní aktivitu dítěte, jeho pohotovost reagovat, odhodlání učit se (atraktivní činnost, vyvolání zvědavosti, vyhovění zájmům dítěte)
  - **cíl pro dítě** – motivace k dosažení výkonu – dětem se představí model výkonu, získají představu o výsledku, poukáže se na praktickou stránku osvojených vědomostí, dovedností (ukázka hotové práce, informace o získané vědomosti, dovednosti)
- 2) **expoziční** – úvod do vlastního procesu učení
  - **vnější návod** – je nutné stanovit postup učení, uspořádat dítěti učivo, tj. vysvětlit, předvést, dát návod k řešení – tím se postup učení usnadní, předchází se chybám, děti se učí užívání logických postupů
  - **usměrnění myšlení** – v průběhu učení pedagog doplňuje instrukce, návrhy, dává otázky, kontroluje, je třeba postupovat citlivě, přiměřeně situaci, někdy v náznacích, aby dětem byla ponechána samostatnost v řešení
- 3) **fixace** – jejím záměrem je upevnění, procvičení, trvalé osvojení učiva

- **přenos vědomostí, dovedností** – je cílem učebního procesu, vytvořit schopnost aplikovat osvojené poznatky v praxi, umět řešit analogické problémy

V průběhu vyučovacího procesu uplatňuje pedagog **motivaci**, která stimuluje dítě k pokračování v činnosti, udržení pozornosti a zájmu (aktivizační metoda, nový podnět, změna). Nezbytná je také **zpětná vazba**, tj. průběžné hodnocení, které podává důležitou informaci o provedeném výkonu.

4) evaluace a hodnocení

Evaluace je širší pojem než hodnocení, jedná se o proces neustálého vyhodnocování. Znamená zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu a efektivnost vzdělávacího procesu a jeho výsledků, používá se v souvislosti s hodnocením zařízení, jeho práce, podmínek, výsledků, které zařízení dosahuje. Je to proces systematického shromažďování informací a analýzy těchto informací podle předem stanovených kritérií a vyvozování odpovídajících závěrů za účelem rozhodování o dalším postupu. Evaluace je nekončícím procesem, vždy je co vyhodnocovat, vždy je co vylepšovat a vždy je kam dále se posouvat.

Pojem **hodnocení** se užívá při hodnocení rozvoje a učení dítěte nebo při hodnocení práce pedagoga. Individualizovaný způsob vzdělávání v předškolních a mimoškolních zařízeních vyžaduje, aby pedagog každé dítě dobře poznal a porozuměl mu, teprve pak na ně může účinně působit. Je proto nutné, aby průběžně sledoval rozvoj každého dítěte, hodnotil jeho postup, individuální vzdělávací pokrok. Může tak včas zachytit nedostatky, nerovnoměrnosti nebo další odlišnosti dítěte, např. zvláštní schopnosti, zájmy, a další vzdělávání dítěte těmto zjištěním přizpůsobit.

Individuální hodnocení má zvláštní význam i pro počátky sebehodnocení dítěte. Pokud pedagog s dítětem hovoří o pokrocích, kterých dítě dosahuje, dítě snadněji chápe, co se od něj očekává, poznává své možnosti.

Rozvoj a osobní vzdělávací pokroky dítěte by měly být dokumentovány tak, aby záznam poskytoval pedagogovi důležité a smysluplně využitelné informace. Záznam může mít různou podobu, vždy je však důvěrný, přístupný pouze pedagogům nebo rodičům.

Evaluační a hodnotící procesy umožňují zlepšovat, optimalizovat kvalitu pedagogických činností i podmínek, za kterých výchovně vzdělávací proces probíhá. Každý pedagog by proto měl vzdělávací činnosti, situace, podmínky i výsledky své práce průběžně sledovat, hodnotit a získané výsledky využívat.

Na základě kritérií, která si zařízení nebo pedagog pro hodnocení stanoví, porovnává plán, projekt s dosaženými výsledky a na základě zjištěných poznatků provádí úpravy.

3.7 Pracovní list 15

1. Pedagog se opírá o zájem dítěte, stimuluje ho vhodnou motivací – jedná se o pedagogickou zásadu:
  - přiměřenosti
  - názornosti
  - komplexnosti
  - důslednosti
2. Vymyslete alespoň pět výchovných prostředků:
3. Vyjmenujte fáze vyučovacího procesu:
4. Rozdíl mezi evaluací a hodnocením:
5. Na základě jakého pedagogického principu se vytváří stereotyp, návyky:
  - přiměřenosti
  - názornosti
  - komplexnosti
  - důslednosti
6. Vypracujte krátké sebehodnocení vašich vědomostí a přístupu k předmětu pedagogika za čtyři roky studia:

3.8 Koncepce přípravy na vyučování

Zpracování přípravy na vlastní vyučovací hodinu by měla předcházet důkladná didaktická analýza – analýza tématu, analýza učiva v učebnici, a pokud jsou k dispozici, i metodické poznámky k danému tématu, v žádném případě nelze podceňovat stránku odbornou.

Písemná příprava vyučujícího by měla obsahovat tyto body:

1. téma hodiny
2. hlavní a dílčí vzdělávací cíle
3. plánované metody práce a metodické postupy
4. pomůcky a prostředky k výuce
5. obsah a struktura hodiny
6. časové rozvržení jednotlivých částí hodiny
7. specifikace otázek
8. organizace zápisu na tabuli a v žákovských sešitech

3.9 Literatura

Čáp, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1987.

Jůva, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno, Paido 1995.

Maňák, J. *Nárys didaktiky*. Brno: MU, 1995.

Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Portál, s.r.o., 1997.

3.10 Pracovní list 16

Příprava na vyučovací hodinu

Vyučující:

Tematický okruh – téma:	Ročník: Časová dotace:
Průřezová témata:	Mezipředmětové vztahy:
Cíle vyučovací hodiny: vědomosti: dovednosti: postoje: očekávané výstupy: klíčové kompetence:	
Obsah: učivo pojmy opěrné (žák je zná, měl by je znát) pojmy nové (souvisí s obsahem učiva)	
Výuková metoda:	
Organizační forma výuky:	
Učební pomůcky, didaktická technika:	
Scénář hodiny I. Úvod (organizace, opakování, zkoušení, motivace, seznámení s cílem hodiny) II. Hlavní část (expozice, fixace, aplikace) III. Závěr (zápis, zadání domácího úkolu, zhodnocení hodiny)	
Vlastní zhodnocení vyučovací hodiny:	

4 Řešení pracovních listů

Pracovní list 1

1. výchovnými vlivy, které vycházejí z prostředí, a určuje zásady pro organizaci prostředí z hlediska potřeb výchovy
2. ujasnit (sjednotit) terminologii, vyjasnit předmět zkoumání, akceptovat globální problémy společnosti, přispívat k utváření zdravého životního stylu, rozpracovat formy a specifické metody sociálně výchovné práce, zpracovat profesiogram sociálního pedagoga, vyvíjet snahu o uplatnění poznatků v praxi
3. činnosti týkající se populace umístěné ve vězeních, ústavech, domovech
4. strukturální
5. upřednostňuje postupy, kterými vychovávaného neovlivňujeme přímo, ale prostřednictvím podmínek, prostředí, využívání interpersonálních vazeb, režimu apod.
6. sociologie, psychologie, medicína, sociální a kulturní antropologie, filozofie a etika, ekonomie, politologie, právo a právní disciplíny, teologie, ekologie, sociální práce

Pracovní list 2

1. bezprostřední prostor, v kterém jedinec pobývá
2. Genotyp – soubor dispozic získaný v okamžiku zrodu od rodičů
Fenotyp – soubor znaků, jimiž se jedinec projevuje a je jimi charakterizován v určitém okamžiku svého vývoje
3. neschopnost vyrovnat se s danými podmínkami, novou situací
4. Vyrovnávání a vyvažování nedostatků vzniklých zápornými vlivy prostředí. Zaměřena zpravidla na uspokojování potřeb. Příkladem může být náhrada chybějící nebo nefunkční rodiny dítěte rodinou pěstounskou, adoptivní nebo dětským domovem rodinného typu.
5. přímý vliv vychovatele na osobnost vychovávaného
6. rozvoj nadnárodních monopolů, moderní doprava, komunikační kanály, svět se zmenšuje a unifikuje, jednotlivé státy postupně zbavovány své faktické suverenity (rozhodují mezinárodní struktury), investice do lidských zdrojů, zvýšené nároky na výkonnost a schopnosti, uniformita, negativní vlivy médií, nadměrná migrace, postupující amerikanizace

Pracovní list 3

1. městská čtvrť, obec, okolí
2. prostor širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti
3. účast obyvatel, mládeže ve velkém počtu v různých cílových a účelových skupinách, dominance konzumního přístupu a povrchnost v charakteru mezilidských vztahů, zánik tradičních autorit, nedostatek výrazných společenských autorit, nefungující neformální společenská kontrola, výrazná anonymita v životě a činnostech v lokalitě, výrazný pokles institutu sousedství, velká proměnlivost, rychlost změn v celém životě, výrazná diferenciaci v profesní struktuře a společenském rozvrstvení
4. **Tradiční venkov:** jednoznačně převládající profese zemědělská, existuje silná sociální kontrola, silné vazby rodinné v okruhu pokrevním i sousedským, jasné vymezení rolí vzhledem k pohlaví, věku, sociální pozici; nedostatek osvětových aspirací, výrazná sounáležitost, solidarita; tradicionalismus a pevnost vzorů; výrazná dominance rodiny ve výchově; kulturní život je organizován spontánně samotnými obyvateli (folklór); konzervatismus, setrvávání na tradicích.

Současný venkov: profesní rozmanitost s dominancí zemědělství; sociální kontrola v omezené míře; uvolněné svazky rodinné i sousedské; různorodost v oblasti dělby rolí; aspirace především vzdělávací vzrostly; oslabování osobních neformálních vztahů; různorodost vzorů, ale pomalejší akceptace; role výchovných institucí je omezenější; působení kulturních institucí je omezené; reakce na společenské dění je rychlejší pod vlivem médií.

5. specifickou minoritní kulturu

Pracovní list 4

1. malá, primární, neformální skupina, kterou tvoří jedinci spojení pokrevními, manželskými a adoptivními vztahy; je nejdůležitějším převodním mechanismem v předávání hodnot z generace na generaci; je jednou z nejvýznamnějších hodnot lidské společnosti; je významným zprostředkovatelem kulturních vlivů
2. manželský pár a jejich svobodné děti
3. emocionální
4. Poruchy rodiny jsou takového rázu, že vůči sledovanému dítěti rodina přestává plnit základní účel. Sanace funkcí rodiny je bezpředmětná, dítě je třeba umístit v náhradní rodině, nebo zajistit jinou péči.
5. rozdílnost povah, názorů a zájmů; nevěra; alkoholismus; nezáměr o rodinu včetně jejího opuštění; sexuální neshody; násilí; majetek
6. otec

Pracovní list 5

1. vzpoury, drogová závislost, krádeže
2. hrubá nekázeň, vzpoury, drogová závislost, krádeže
3. **orientace** ve vzniklé situaci; **zjištění příčin** – fakta a souvislosti; **úvaha o alternativním řešení** vzhledem k míře provinění; **volba optimálního trestu**
4. třídní schůzky; návštěvy třídního učitele v rodině; individuální návštěvy rodičů ve škole; pořádání besed pro děti a rodiče (rodičů pro děti apod.)
5. udělen po zralé úvaze a na základě ověřených informací; přiměřený; takový, který by řešil situaci; efektivní

Pracovní list 6

1. rozvíjet porozumění žáků sobě samým a hodnotám své kultury; podpořit jejich integraci v širším multikulturním prostředí při zachování vlastní kulturní identity
2. asimilace
3. netolerance
4. xenofobie
5. snaha poskytnout jednotlivci nebo skupině, která je považována za znevýhodněnou, určité nadstandardní možnosti, aby bylo dosaženo vyrovnání šancí ve srovnání s většinou, pro niž jsou tytéž příležitosti běžně dostupné
6. pocit žádoucí sounáležitosti vyplývající ze společných zájmů, jazyka, historie

Pracovní list 7

1. disproporce v bohatství jednotlivých oblastí; síla jednotlivých ekonomik, z toho vyplývající životní úroveň; míra demokracie a celková stabilita daných zemí; demografický tlak (např. vysoký nárůst obyvatel); ekologické katastrofy
2. případ, kdy imigranti necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, neuchovávají si však ani tu původní

3. osoba, která se nachází mimo vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti
4. přijímacím středisku
5. integrační azylové středisko
6. ano
7. psychosociální a právní poradenství; administrativní a technickou pomoc; zprostředkování materiální pomoci, lékařské péče a nabídku hodnotného využití volného času.

Pracovní list 8

1. Vietnamci, Ukrajinci, Slováci, Poláci, obyvatelé bývalé Jugoslávie
2. příslušnost k určitému národu nebo etniku
3. předpokládá, že různé kultury, které vstupují do určitého národního společenství, s sebou přinášejí něco cenného
4. právo na ochranu před násilnou diskriminací; právo na ochranu před nenásilnou diskriminací; právo na seberealizaci a rozvoj vlastní etnické, národnostní a kulturní identity; právo na plnou integraci do společnosti
5. vede k izolaci kultury menšiny
6. mínění o třídách individuů, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí

Pracovní list 9

individuální řešení

Pracovní list 10

1. disciplína, která je zaměřena na popis, analýzu a vysvětlování vzdělávacích systémů a problémů spjatých s jejich fungováním, a to ve dvou nebo více srovnávaných zemích nebo regionech
2. shoda a rozdíl mezi vzdělávacími systémy zemí
3. indikátor vzdělávání; Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání ISCED 1997
4. v rámci určité soustavy; v rámci určité instituce
5. nesrovnávat historicky; v rámci určitého časového bodu; nesrovnávat k určitému časovému bodu
6. sešit žáka
7. řízení výchovně vzdělávacích soustav; struktura školství; převládající formy a metody

Pracovní list 11

1. šestnáct
2. 12 let
3. pouze odborné VŠ
4. čtyřleté
5. hlavní a nižší stupeň všeobecně vzdělávací vyšší školy
6. desetiletá od 6 do 16 let
7. collége a lycea

Pracovní list 12

1. devět let
2. gymnázia; odborné školy
3. Bílá kniha
4. high school
5. jedenáct let
6. univerzity, odborné vysoké školy a Otevřenou univerzitu
7. primary school a secondary school

Pracovní list 13

1. cílevědomost; kontinuita; konkrétnost; přehlednost, stručnost; komplexnost; konstruktivnost; kontrolovatelnost
2. učit se poznávat, učit se pracovat a jednat, učit se být, učit se žít společně
3. řešení individuální
4. jazykové vzdělávání – český jazyk, dva cizí jazyky; Společenskovědní vzdělávání; přírodovědné vzdělávání; matematické vzdělávání; estetické vzdělávání; vzdělávání pro zdraví; vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích; ekonomické vzdělávání; řízení sociálních služeb; přímá péče a osobní asistence; sociálně-výchovná činnost; sociální vztahy a komunikace; disponibilní hodiny

Pracovní list 14

1. informativně nosná; formativně účinná; přirozená; hospodárná; přiměřená
2. metoda praktická, metoda slovní, metoda skupinová
3. metoda skupinová
4. metoda praktická
5. pochvala, trest
6. řešení individuální

Pracovní list 15

1. názornosti
2. řešení individuální
3. motivace, expozice, fixace, evaluace a hodnocení
4. **Evaluace** je širší pojem, než hodnocení, jedná se o proces neustálého vyhodnocování. **Hodnocení** se užívá při hodnocení rozvoje a učení dítěte nebo při hodnocení práce pedagoga.
5. důslednosti
6. řešení individuální

Pracovní list 16

individuální řešení dle zvoleného tematického okruhu